

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืน
ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลหนองแสง
อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

โดย

นายวิธวัฒน์ สวาศรี และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

สนง. กลไกประสานงานวิจัย (สกว.)
เลขที่รับ.....105
วันที่รับ.....1 ธ.ค. 49

สัญญาเลขที่ RDG460008
ห้องสมุด

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืน
ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลหนองแสง
อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

รายชื่อทีมวิจัย

นายวิธวัฒน์	สวาศรี
นายคนตรี	อินทร์ไชย
นายกิตติชัย	สุวรรณพันธ์
นายชยุต	ไชยธานี
นางมาลัย	สวาศรี
นายบุญจันทร์	โสดาปัดชา
นายสมบูรณ์	ศรีกุลบุตร
นายอัสวเดช	สิทธิสาร

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

ปัจจุบันบทบาทของเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันเกือบทุกกิจกรรม จนไม่สามารถแยกแยะออกจากการดำเนินชีวิตได้ เช่น การคมนาคม การสื่อสาร ความบันเทิง ฯลฯ แต่ในความสะดวกสบายนั้น เทคโนโลยี ก่อสร้างปัญหาให้สังคมมนุษย์และสิ่งแวดล้อมมากขึ้น เช่นกัน ปัญหาขยะ เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่เป็นปัญหาเรื้อรังกับสังคมมนุษย์ทุกระดับ

ขยะมูลฝอย ตามพระราชบัญญัติ รักษาความสะอาด และความเป็นระเบียบของบ้านเมือง พ.ศ.2535 มี หมายความว่า เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร เศษสินค้า ถุงพลาสติก ภาชนะที่ใส่อาหาร เถ้า มูลสัตว์ หรือซากสัตว์ รวมตลอดถึงสิ่งอื่นใดที่เก็บกวาดจากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์ หรือที่อื่น คำว่า ขยะ หรือ มูลฝอย หรือ ขยะมูลฝอย เป็นคำที่มีความหมายเหมือนกัน

มูลฝอย (solid wastes) มีความหมายครอบคลุมกว้างขวาง ซึ่งอาจรวมถึงของเสียหรือวัสดุเหลือใช้ที่เกิดจากกิจกรรมของมนุษย์ หรือกระบวนการผลิตทางเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม เช่น มูลฝอยในชุมชน(Municipal solid wastes) มูลฝอยหรือของเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม (Industrial Wastes) มูลฝอยติดเชื้อ (Infectious Wastes) จากโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล เป็นต้น

อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 15 ตำบล 239 หมู่บ้าน 20,313 หลังคาเรือน ประชากรจำนวน 99,584 คน ตำบลหนองแสง เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอวาปีปทุม ที่ได้รับผลกระทบจากขยะ ที่ทางเทศบาลนำไปทิ้งในพื้นที่ป่าสาธารณะโคกอีหลู่ ปริมาณขยะที่ทางเทศบาลจัดเก็บภายในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลมีจำนวน เฉลี่ยปริมาณ วันละ 5 ตันต่อวัน

ป่าโคกอีหลู่เป็นป่าสาธารณะที่ประชาชนในพื้นที่และนอกพื้นที่ใช้ทำประโยชน์ เช่น เก็บของป่า หาฟืน เลี้ยงสัตว์ สมุนไพร ฯลฯ ปัจจุบันมีพื้นที่ประมาณ 400 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ตั้งสำนักสงฆ์ประมาณ 200 ไร่ พื้นที่วิทยาเขตการอาชีพอาชีวะวาปีปทุม ประมาณ 100 ไร่ ส่วนที่เหลือประมาณ 100 ไร่ ใช้เป็นที่สาธารณะของประชาชนบ้านห้วยจั่ว เพื่อเป็นป่าช้า และหาของป่าตามฤดูกาล

ป่าโคกอีหลู่เดิมเป็นพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2538 ทางเทศบาลได้ขอพื้นที่จำนวน 30 ไร่ เพื่อทำเป็นที่ทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูล จากการขยายตัวของ

เทศบาลทำให้ปริมาณขยะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อชุมชน สถานศึกษา วัด เช่น ส่งกลิ่นเหม็นรบกวน

มีควันไฟจากการเผาขยะทำให้มีฝุ่นละออง และเป็นแหล่งเพาะพันธุ์แมลงวันเป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2540 มีชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจึงได้เข้าร้องเรียนต่อนายอำเภอ วาปีปทุม จากนั้นสภาตำบลหนองแสงได้นำเรื่องเข้าที่ประชุมเพื่อขอมติในเรื่องที่ทิ้งขยะ ให้ป่าโคกอีหลู่เป็นทิ้งขยะของเทศบาลอย่างเป็นทางการและหาวิธีแก้ไขร่วมกัน ซึ่งแม้ว่าทางเทศบาลได้ดำเนินการในบางเรื่อง แต่ปัญหาขยะมูลฝอยคงยังส่งผลกระทบต่อชุมชนเช่นเดิม

ในปี พ.ศ. 2541 นอกขยะจะส่งผลกระทบต่อชุมชน วัด สถานศึกษาโดยเฉพาะวิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุมเป็นพื้นที่ติดกับที่ทิ้งขยะและสิ่งปฏิกูลก็ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกัน นั่นคือ ขยะได้ทำให้ส่งกลิ่นเหม็น และมีแมลงวันบินจากขยะมารบกวนเวลาทำการเรียนการสอน ทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนการสอนลดลง อีกพบว่าเด็กนักศึกษา เป็นโรคทางเดินหายใจและทางเดินอาหาร ส่วนประชาชนในพื้นที่ใกล้เคียงที่ทำการเกษตรได้รับความเดือดร้อน เช่น ในฤดูฝนมีน้ำไหลลงที่ทำการเกษตร ทำให้ ข้าวมีผลผลิตตกต่ำ สัตว์น้ำในที่นาเกิดโรคซึ่งชาวบ้านไม่กล้านำไปประกอบอาหาร

ในปี พ.ศ. 2542-2543 ความเดือดร้อนเริ่มมีความรุนแรงจนชาวบ้านทนไม่ไหวจึงรวมตัวกันเข้าพบนายอำเภอวาปีปทุม เพื่อหาแนวทางแก้ไข ในส่วนสถานศึกษาโดยเฉพาะวิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม ได้นำเรื่องเข้าในที่ประชุมประจำเดือนของส่วนราชการเป็นประจำ โดยนายอำเภอได้ประสานงานกับเทศบาลตำบลหนองแสง หาแนวทางแก้ไข ซึ่งทางเทศบาลตำบลหนองแสงได้แก้ปัญหาโดยการ เผาขยะ ใช้สารเคมีกำจัดแมลงวัน ซึ่งผลการจัดการดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อทำให้เกิดวันพิษ กลิ่นและฝุ่นกระจายเป็นบริเวณกว้าง โดยเฉพาะถนนสาย วาปีปทุม – จตุรพักตรพิมาน ทำให้ผู้ขับขี่ยานพาหนะเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง

ในปี พ.ศ. 2545 สภาพปัญหาเริ่มทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น ชาวบ้านจึงได้จัดประชุมประชาคม ในวันที่ 12 สิงหาคม 2545 ณ ศาลาวัดบ้านจอกขวาง เพื่อหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน จึงได้ทำหนังสือร้องเรียนกับองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง ซึ่งต่อมามองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสงได้เชิญผู้เกี่ยวข้องร่วมประชุมเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ที่ประชุมเห็นชอบให้ขอความร่วมมือมายังศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดมหาสารคาม ทำการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง และนำข้อมูลที่ได้ไปเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ทีมงานวิจัยได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและแนวโน้มของปัญหาที่จะส่งผลกระทบต่อ พยายาม หาสาเหตุ ผลกระทบของปัญหาและเพื่อให้เป็นในทิศทางแนวเดียวกัน

ได้จัดเวทีประชาคมระดมความคิดเห็นจากตัวแทนประชาชนที่ได้รับผลกระทบ และผู้แทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ข้อสรุปจากเวทีประชาคมนำมาสู่การจัดทำเป็นงานวิจัย ซึ่งงานวิจัยนี้จะสร้างให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนตลอดไป

1.2 โจทย์การวิจัย

1.2.1 แนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลหนองแสงเป็นอย่างไร

1.2.2 รูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมและยั่งยืนในพื้นที่ตำบลหนองแสงเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1.3.1 เพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบและการแก้ไขปัญหาขยะที่ผ่านมาของตำบลหนองแสง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

1.3.2 เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในตำบลหนองแสง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

1.3.3 เพื่อหารูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสมและยั่งยืน

1.4 กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหา ขยะ ตำบลหนองแสง ได้แก่

1.4.1 เทศบาลตำบลหนองแสง

1.4.2 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง

1.4.3 ชุมชนเขตเทศบาล จำนวน 7 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเมืองลำปลายมาศ ชุมชนเทศบาลเหนือ ชุมชนขวัญประทุม ชุมชนโสมนัส ชุมชนหนองคู และชุมชนหลักเมือง

1.4.4 ชุมชนนอกเขตเทศบาลที่ได้รับผลกระทบ จำนวน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหัวจัว บ้านจัวเจริญ บ้านจอกขวาง บ้านจอกขวางเหนือ และบ้านหนองโน

1.4.5 สถาบันการศึกษาที่ได้รับผลกระทบ 2 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านหัวจัวและวิทยาลัยการอาชีพลำปลายมาศ

1.4.6 หน่วยงานรัฐ เอกชน และกลุ่มองค์กรประชาชนในพื้นที่อำเภอลำปลายมาศ

1.4.7 กลุ่มคนที่ประกอบอาชีพกับกองขยะ

1.5 ระยะเวลาการทำการวิจัย

ดำเนินการวิจัย 12 เดือน ตั้งแต่เดือน สิงหาคม 2547 ถึงเดือน กรกฎาคม 2547

1.6 เนื้อหาในการศึกษา

1.6.1 ปัญหาผลกระทบและการแก้ไขปัญหาขยะที่ผ่านมา

1.6.1.1 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ บริเวณที่ทิ้งขยะ และพื้นที่ชุมชนที่เกี่ยวข้อง

1.6.1.2 แหล่งที่มาของขยะ

1.6.1.3 เส้นทางของขยะก่อนถึงที่ทิ้ง

1.6.1.4 ปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้น

1.6.1.5 การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา

1.6.2 สภาพการจัดการขยะที่ผ่านมา

1.6.2.1 การจัดการขยะของชุมชนในเขตเทศบาล

1.6.2.2 ขั้นตอนวิธีการและข้อจำกัดในการจัดการขยะของเทศบาลตำบลหนองแสง

1.6.2.3 แผนงาน/แนวทางของเทศบาลตำบลหนองแสงในการจัดการขยะ

1.6.3 การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

1.6.3.1 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

1.6.3.2 บทบาทและหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องแต่ละส่วนมี

1.6.3.3 แนวทางการสร้างความร่วมมือในเรื่องการจัดการขยะ

1.6.4 แนวทางการจัดการขยะอย่างยั่งยืนและเหมาะสมกับพื้นที่ตำบลหนองแสง

1.6.4.1 วิธีการแก้ไขปัญหา โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

1.6.4.2 รูปแบบวิธีการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืน

1.7 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ทีมวิจัยได้ดำเนินการ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.7.1 จัดการประชุมทีมงานเตรียมการก่อนการดำเนินการวิจัย และการประชุมประจำเดือน

- 1.7.2 จัดประชุมสร้างความเข้าใจกับชุมชน เน้นกลุ่มผู้นำชุมชน
- 1.7.3 รวบรวมและศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร
- 1.7.4 จัดเวทีเพื่อเสนอผลการศึกษวิเคราะห์ข้อมูลสภาพทั่วไปของพื้นที่
- 1.7.5 ศึกษาสภาพการจัดการขยะที่ผ่านมา
- 1.7.6 ศึกษาสภาพปัญหา ผลกระทบ และการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา
- 1.7.7 จัดทำรายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1
- 1.7.8 ศึกษาดูงาน
- 1.7.9 ประชุมจัดทำร่าง แนวทางการจัดการขยะ
- 1.7.10 เวทีใหญ่นำเสนอร่าง “แนวทางการจัดการขยะที่ยั่งยืน และเหมาะสมกับพื้นที่ตำบลหนองแสง”
- 1.7.11 ประชุมสรุปวิเคราะห์ แนวทาง
- 1.7.12 จัดทำรายงานวิจัย

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.8.1 ทราบปัญหาผลกระทบและการแก้ไขปัญหาขยะที่ผ่านมา
- 1.8.2 ทราบแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลหนองแสง
- 1.8.3 มีแนวทางการจัดการขยะอย่างยั่งยืนที่มีความเหมาะสมกับตำบลหนองแสง
- 1.8.4 ได้วิธีการรูปแบบการจัดการขยะอย่างยั่งยืนที่มีความเหมาะสมกับตำบลหนองแสง

แสง

1.9 ทีมวิจัย

นายวิธวัฒน์ สวาศรี	หัวหน้าทีมวิจัย
นายคนตรี อินทร์ไชย	รองหัวหน้าทีมวิจัย
นายกิตติชัย สุวรรณพันธ์	ฝ่ายประชาสัมพันธ์
นายชยุต ไชยธานี	ฝ่ายประสานงาน
นางมาลัย สวาศรี	ฝ่ายเอกสารบัญชี
นายบุญจันทร์ โตดาปัดชา	ฝ่ายประชาคม
นายสมบุญ ศรีกุลบุตร	ฝ่ายวางแผน
นายอัสวเดช สิทธิสาร	เลขานุการ

ทีมที่ปรึกษา

นายอำเภอวาปีปทุม

ผู้อำนวยการวิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม

ผู้กำกับการสถานีตำรวจภูธรอำเภอวาปีปทุม

นายจักรพงษ์ สุทธิประภา

ผู้นำชุมชน 7 ชุมชน ชุมชนละ 5 คน

ผู้ใหญ่บ้าน 5 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 คน

นายพัลลภ วัฒนาคำ

ดร.วิรัตน์ ปานศิลา

บทที่ 2

แนวคิดและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มีการศึกษาเพื่อทบทวนแนวคิดและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องในเรื่องต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากขยะ
2. แนวคิดการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ
3. การใช้ขยะมูลฝอย
4. การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน
5. การจำแนกประเภทขยะมูลฝอย
6. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปริมาณการเกิดและลักษณะของขยะ
7. แนวคิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน
8. งานศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้อง

2.1 ปัญหาที่เกิดจากขยะ

ปัญหาที่เกิดขึ้นจากขยะเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบ ให้กับชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทั้งชุมชนขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก แล้วแต่สภาพปัญหาและผลกระทบของแต่ละชุมชน ทั้งนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่กับสภาพทั่วไปของชุมชนและวิธีการจัดการของชุมชน แต่ละชุมชนไม่ได้คำนึงจนใจหรือไม่ตระหนักกับปัญหาที่เกิดจากขยะ จะเห็นได้จากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องให้ความสำคัญพยายามหาทางแก้ไขปัญหายขยะอยู่เป็นนิจดังเช่น บริษัทเอ็นไวรอนเมนทอลแคร์ เซนเตอร์ จำกัด (2538) เป็นหน่วยงานเอกชนได้ศึกษาปัญหายขยะที่เกิดขึ้นจากชุมชนไว้ว่า หากไม่มีการเก็บหรือขนถ่าย และกำจัดอย่างถูกต้องเหมาะสมแล้วจะก่อให้เกิดปัญหาต่างๆต่อชุมชน ที่สำคัญคือ

- มลพิษต่อสิ่งแวดล้อม (Pollution) ทำให้สิ่งแวดล้อมต่างๆ ของชุมชนเกิดมลพิษ เช่น น้ำเสีย อากาศเสีย การปนเปื้อนของดิน เป็นต้น
- แหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรคและแมลง (Breeding Places) มูลฝอยอาจมีเชื้อที่ทำให้เกิดโรคปะปนมา ถ้ากำจัดไม่ถูกต้องจะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงวันและหนูซึ่งเป็นพาหะนำโรค
- การเสี่ยงต่อสุขภาพ (Health Risk) ชุมชนที่ขาดการกำจัดที่ดีและถูกต้องตามหลักเกณฑ์การสุขาภิบาลจะทำให้ประชาชนเสี่ยงต่อการเป็นโรคต่างๆ ได้โดยง่าย เช่น โรคทางเดินอาหารที่เกิดจาก

เชื้อแบคทีเรียและพยาธิชนิดต่างๆ เนื่องจากเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลง การแพร่ของโรคย่อมเป็นไปได้ง่าย

- การสูญเสียทางเศรษฐกิจ (Economic Loss) ชุมชนต้องเสียค่าใช้จ่าย สำหรับการกำจัดมูลฝอยเป็นประจำอยู่แล้วและถ้าการจัดไม่ถูกต้อง ย่อมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจด้านอื่นๆทำให้น้ำเสียและส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำเป็นการสูญเสียต่อทางเศรษฐกิจ

- ทำให้ขาดความสง่า (Aesthetics) การเก็บขนและการกำจัดที่ดีจะช่วยให้ชุมชนเกิดความสวยงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย อันสื่อแสดงถึงความเจริญและวัฒนธรรมของชุมชน

- ก่อให้เกิดเหตุรำคาญ (Nuisance) ก่อให้เกิดเหตุรำคาญต่อประชาชนได้ เช่น กลิ่นเหม็นจากการเน่าเปื่อย หรือการสลายของขยะและสิ่งปฏิกูล

- การเกิดอุบัติเหตุ (Accident Risk) ขยะที่กองทิ้งไว้อาจมีทั้งเศษกระดาษาที่ติดไฟ เมื่อมีผู้ทิ้งเชื้อไฟโดยไม่ระมัดระวัง อาจเกิดไฟลุกไหม้ได้ หรืออาจมีแก้ว ของมีคมปะปนทำให้เกิดอุบัติเหตุได้

2.2 แนวคิดการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดในการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพนั้น หลายหน่วยงาน หลายองค์กร ได้ศึกษาและค้นหาเพื่อหาแนวทางที่คืออย่างมีประสิทธิภาพ เช่น กระทรวงวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม (2542) ได้ศึกษาแนวคิดการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพ ไว้ว่า การจัดการวางแผนจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยที่จะต้องกำจัดลงได้มาก สามารถนำขยะมูลฝอยมาใช้ประโยชน์ทั้งในส่วนของการใช้ซ้ำ (Reuse) การแปรรูปกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) และเกิดผลพลอยได้จากการกำจัด เช่น ปุ๋ยหมัก การทำขยะหอม

(ปุ๋ยน้ำจุลินทรีย์) ก๊าซชีวภาพซึ่งให้พลังงานสะอาด การจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพมีแนวทางการดำเนินการดังนี้

2.2.1 การลดปริมาณการผลิตมูลฝอยโดยการรณรงค์ให้ประชาชน มีส่วนร่วมในการลดการผลิตมูลฝอยในแต่ละวัน ได้แก่

2.2.1.1 ลดการทิ้งบรรจุภัณฑ์โดยใช้สินค้าชนิดเดิมใหม่ เช่น ผงซักฟอก น้ำยาล้างจาน ถ่านไฟฉายชนิดชาร์ตใหม่ และน้ำยาทำความสะอาด

2.2.1.2 เลือกใช้สินค้าที่มีคุณภาพมีบรรจุภัณฑ์ห่อหุ้มน้อย อายุการใช้งานยาวนาน และตัวสินค้าไม่เป็นมลพิษ

2.2.1.3 ลดการใช้วัสดุกำจัดยาก เช่น โฟมบรรจุอาหารและถุงพลาสติก

2.2.2 จัดระบบการรีไซเคิล

เป็นการรวบรวมขยะมูลฝอยที่ยังสามารถนำไปสู่การแปรรูปเพื่อใช้ใหม่ได้รณรงค์ให้ประชาชนแยกประเภทของเสียที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ได้ เช่น กระดาษ พลาสติก และ โลหะดังนี้

2.2.2.1 จัดระบบที่เอื้อต่อการรวบรวมขยะมูลฝอยเพื่อนำกลับมาแปรรูปใหม่ เช่น จัดภาชนะแยกประเภทขยะมูลฝอยที่ชัดเจน เป็นมาตรฐาน

2.2.2.2 ประสานงานกับร้านค้ารับซื้อของเก่าในการรับซื้อสินค้ารีไซเคิล

2.2.2.3 จัดระบบการรับซื้อสินค้าขยะมูลฝอยรีไซเคิลให้เหมาะสมตามแหล่งกำเนิด

2.2.2.4 จัดกลุ่มอาสาสมัคร ในชุมชน นักเรียน ให้การนำวัสดุมาแปรรูปเป็นสินค้า

2.2.3 จัดตั้งศูนย์วัสดุรีไซเคิล

หากมีพื้นที่ที่มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นในแต่ละวันเป็นปริมาณมาก อาจจะมีการจัดตั้งศูนย์คัดแยกขยะมูลฝอยที่สามารถจะรองรับจากชุมชนใกล้เคียงหรือรับซื้อจากประชาชนโดยตรง ซึ่งอาจจะให้เอกชนลงทุนหรือร่วมทุน หรือให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดตั้ง

2.3 การใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอย

การนำของเสียกลับมาใช้ประโยชน์ (Recycling) ได้มีการปฏิบัติอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานานแล้ว เช่น พนักงานเทศบาล ทำการแยกเอาเศษกระดาษ พลาสติก แก้วโลหะ ออกจากมูลฝอยที่เก็บได้ และนำไปขายแก่ร้านรับซื้อของเก่า เพื่อส่งไปยังโรงงาน ใช้เป็นวัตถุดิบผลิตผล กลับมาใช้เป็นประโยชน์อีกต่อไป ขบวนการนำของเสียกลับมาใช้ประโยชน์ เริ่มตั้งแต่เมื่อของเสียนั้นถูกผลิตออกมาใหม่ๆจนกระทั่งถึงการกำจัดในขั้นสุดท้าย โดยในการนำมาใช้ประโยชน์แบ่งออกเป็นหลายวิธีการ ได้แก่

2.3.1 การนำผลิตภัณฑ์ที่กลับมาใช้ใหม่ (Product Reuse) ได้แก่การใช้ผลิตภัณฑ์หลายๆครั้งก่อนทิ้ง เช่น การนำขวดแก้วมาใช้ใหม่หลายๆครั้ง

2.3.2 การนำวัสดุกลับมาใหม่ (Material Recycling) ได้แก่ การนำวัสดุมาผ่านขบวนการเพื่อผลิตสินค้าใหม่ เช่น การผลิตกระดาษจากกระดาษเก่า

2.3.3 การนำของเสียไปผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดอื่น (Resource Recovery) ได้แก่การนำของเสียมาผ่านขบวนการผลิต เช่น ผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ ตัวอย่างการนำมูลฝอยมาหมักเป็น compost

2.3.4 การนำของเสียมาผลิตพลังงาน (Energy Recovery) ได้แก่ การนำของเสียผ่านขบวนการผลิตเป็นพลังงานเช่น การเผามูลฝอยให้เกิดความร้อนเพื่อทำไอน้ำและผลิตกระแสไฟฟ้า

2.4 การจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน

ในการศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนสามารถแยกการจัดการขยะออกได้ดังต่อไปนี้

2.4.1 การจัดการระบบเก็บรวบรวม – เก็บขนขยะ

ปกติการครอบคลุมการให้บริการเก็บขนมูลฝอยในชุมชนเมืองในปัจจุบันจะต่ำ มีเพียงประมาณ ร้อยละ 50-60 ของประชากร ทั้งหมดเท่านั้น

วิชาญ วงศ์วิวัฒน์ (2536) กล่าวว่า เพื่อการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนรำคาญ และปัญหาต่อสุขภาพอนามัย ที่เกิดจากมูลฝอยซึ่งไม่ถูกเก็บรวบรวม จึงควรวางแผนการให้บริการเก็บขยะให้เหมาะสม เช่น จัดหาถังรองรับขยะประเภทต่างๆ ให้เพียงพอ

จัดการขยะให้เพียงพอ เพื่อให้บริการครอบคลุมประชากรให้ได้ประมาณ ร้อยละ 80-90 ในแต่ละเขตบริการ และควรซื้อรถอุปกรณ์มาทดแทน กรณีรถอุปกรณ์ต่างๆ มีอายุมากเกินกว่าที่ซ่อมแซมได้ เพื่อลดปัญหาการเสียเวลาจากรถและอุปกรณ์เข้าซ่อมบ่อยๆ และจากรายงานศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2526) พบว่า เทศบาลส่วนใหญ่มีจำนวนรถยนต์เก็บขยะต่อประชากรอยู่ระหว่าง 1-2 คันต่อประชากร 10,000 คน

กองวิชาการ สำนักรักษาความสะอาด กรุงเทพมหานคร ร่วมกับ กองมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (2528) ได้ศึกษาอายุการใช้งานที่เหมาะสม พบว่า รถยนต์เก็บขนมูลฝอยแต่ละประเภทมีอายุการใช้งานที่เหมาะสม คือ 6 ปี 3 เดือน ถึง 6 ปี 10 เดือน

2.4.2 การจัดการระบบกำจัดมูลฝอย (Disposal)

การกำจัดขยะเป็นขั้นตอนสุดท้ายในการจัดการขยะ ซึ่งจะต้องพิจารณาเลือกวิธีการกำจัดให้เหมาะสมกับลักษณะของขยะ ได้แก่ ลักษณะทางกายภาพและลักษณะทางเคมี วิธีการกำจัดใดเหมาะสมกับองค์ประกอบใดของมูลฝอย

กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม(2542) ได้สรุปเปรียบเทียบวิธีการกำจัดข้อมูลโดยการเผา การหมักปุ๋ยและการฝังกลบหลักเกณฑ์ในการคัดแยก และมาตรฐานภาชนะรองรับขยะดังตาราง 1 ต่อไปนี้

ตาราง ข้อสรุปเปรียบเทียบวิธีการกำจัดข้อมูลโดยการเผา การหมักปุ๋ยและการฝังกลบ
หลักเกณฑ์ในการคัดแยก และมาตรฐานภาชนะรองรับขยะ

ข้อพิจารณา	วิธีการกำจัดมูลฝอย		
	การเผา	การหมัก	การฝังกลบ
1.ด้านเทคนิค			
1.1 ความยากง่ายในการดำเนินการและซ่อมบำรุง	-ใช้เทคโนโลยีค่อนข้างสูง -การเดินเครื่องค่อนข้างยุ่งยาก -เจ้าหน้าที่ควบคุมต้องมี ความรู้ความชำนาญสูง	-ใช้เทคโนโลยีสูงพอควร -เจ้าหน้าที่ควบคุมมีระดับ ความรู้พอควร	-ใช้เทคโนโลยีไม่สูงนัก -เจ้าหน้าที่ควบคุมมีระดับ ความรู้ธรรมดา
1.2 ประสิทธิภาพในการกำจัด - ปริมาณมูลฝอยที่กำจัดได้ - ความสามารถในการฆ่าเชื้อ โรค	-ลดปริมาณได้ 60-65 % ส่วน ที่เหลือต้องนำไปกำจัดโดย การฝังกลบ -การกำจัดได้ 100%	-ลดปริมาณได้ 30-35 % ส่วนที่เหลือต้องกำจัดต่อไป โดยการเผา/ฝังกลบ -กำจัดได้ 100%	-สามารถกำจัดได้ 100 % -กำจัดได้เพียงเล็กน้อย
1.3 ความยืดหยุ่นของระบบ	-ต่ำ	-ต่ำ	-ต่ำ
1.4 ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม - น้ำผิวดิน - น้ำใต้ดิน - อากาศ - ปัญหากลิ่น,แมลง พาหะนำ โรค	-ไม่มี -ไม่มี -มี -ไม่มี	-ไม่มี -ไม่มี -ไม่มี -อาจมีปัญหากลิ่น	-ไม่มี -ไม่มี -ไม่มี - มี
1.5 ลักษณะสมบัติของมูลฝอย	-เป็นสารที่เผาไหม้ได้ มีค่า ความร้อนไม่ต่ำกว่า 4,500 kj/kg และความชื้นไม่ มากกว่า 40% -ใช้เนื้อที่น้อย	-เป็นสารอินทรีย์ที่ย่อยสลาย ได้มีความชื้น 50-70 % -ใช้เนื้อที่น้อย	-รับมูลฝอยได้เกือบทุก ประเภท(ยกเว้น มูลฝอยติด เชื้อ หรือสารพิษ) -ใช้เนื้อที่มาก
1.6 ขนาดที่ดิน			
2.ด้านเศรษฐกิจ			
2.1 เงินลงทุนในการก่อสร้าง	-สูงมาก	-ค่อนข้างสูง	-ค่อนข้างต่ำ
2.2 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการและ ซ่อมบำรุง	-สูง	-ค่อนข้างสูง	-ต่ำ
2.3 ผลพลอยได้จากการกำจัด	-ได้พลังงานความร้อน	-ปุ๋ยอินทรีย์จากการหมัก	-ปรับพื้นที่เป็น สวนสาธารณะ

นอกจากนั้นการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีประสิทธิภาพการจัดระบบคัดแยกประเภทมูลฝอยเพื่อการนำกลับมาใช้ใหม่ ตามประเภท ลักษณะองค์ประกอบที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ใหม่ซึ่งในการแยกประเภทขยะมูลฝอยที่มีประสิทธิภาพจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มต้นตั้งแต่การจัดการจากแหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอย โดยการจัดวางภาชนะรองรับที่เหมาะสม และสอดคล้องกับระบบการคัดแยกขยะเพื่อการนำกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งจะเสริมให้การจากระบบรีไซเคิลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หลักเกณฑ์และมาตรฐานในการจากระบบภาชนะรองรับ มีดังนี้

2.4.3 ภาชนะรองรับขยะ

เพื่อให้การจัดการจัดเก็บรวบรวมขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและลดการเปื้อนของขยะที่มีศักยภาพในการนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่จะต้องมีการตั้งจุดรวบรวมขยะ (Station) และให้มีการแบ่งแยกประเภทของถังรองรับขยะตามสีต่างๆ โดยมีถุงบรรจุภายในถังเพื่อสะดวกและไม่ตกหล่นหรือแพร่กระจาย จำแนกได้ดังนี้

2.4.3.1 ถังขยะ

2.4.3.1.1 สีเขียว รองรับขยะที่เน่าเสียและย่อยสลายได้เร็ว สามารถนำมาหมักปุ๋ย หรือขยะหอมได้ เช่น ผัก ผลไม้ เศษอาหาร ใบไม้

2.4.3.1.2 สีเหลือง รองรับขยะที่สามารถนำมารีไซเคิลหรือขายได้ เช่น แก้ว กระดาษ พลาสติก โลหะ

2.4.3.1.3 สีเทาฟ้าส้ม รองรับขยะที่มีอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม เช่น หลอดฟลูออเรสเซนต์ ขวดยา ถ่านไฟฉาย กระป๋อง สีสเปรย์ กระป๋องยาฆ่าแมลง ภาชนะบรรจุสารอันตรายต่างๆ

2.4.3.1.4 สีฟ้า รองรับขยะที่ย่อยสลายไม่ได้ ไม่เป็นพิษแต่รีไซเคิลได้ยากหรือไม่คุ้มค่าในการรีไซเคิล เช่น พลาสติกห่อลูกอม ซองบะหมี่สำเร็จรูป ถุงพลาสติก โฟม ฟอล์ยที่เปื้อนอาหาร

2.4.3.2 ถุงขยะ

สำหรับการแยกขยะในครัวเรือน จะต้องมีการคัดแยกขยะรวบรวมใส่ถุงขยะตามสีต่างๆดังต่อไปนี้

2.4.3.2.1 ถุงสีเขียว รองรับขยะที่เน่าเสียและย่อยสลายได้เร็ว สามารถนำมาหมักปุ๋ย หรือขยะหอมได้ เช่น ผัก ผลไม้ เศษอาหาร ใบไม้

2.4.3.2.2 ถุงสีเหลือง รองรับขยะที่สามารถนำมารีไซเคิลหรือขายได้ เช่น แก้ว กระดาษ พลาสติก โลหะ

2.4.3.2.3 ถุงสีเทาผ้าสาม รองรับขยะที่มีอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม เช่น หลอดฟลูออเรสเซนต์ ขวดยา ถ่านไฟฉาย กระป๋อง สีสเปรย์ กระป๋องยาฆ่าแมลง ภาชนะบรรจุสารอันตรายต่างๆ

2.4.3.2.4 ถุงสีฟ้า รองรับขยะที่ย่อยสลายไม่ได้ ไม่เป็นพิษแต่รีไซเคิลได้ยาก หรือไม่คุ้มค่าในการรีไซเคิล เช่น พลาสติกห่อลูกอม ของบะหมี่สำเร็จรูป ถุงพลาสติก โฟม ฟอล์ยที่เปื้อนอาหาร

2.4.4 เกณฑ์มาตรฐานภาชนะรองรับขยะมูลฝอย

2.4.4.1 ควรมีสัดส่วนของถังจากพลาสติกที่ใช้แล้วไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 โดยน้ำหนัก

2.4.4.2 ไม่มีส่วนประกอบสารพิษ ที่จะเป็อันตรายต่อผู้ใช้

2.4.4.3 มีความอดทน แข็งแรงตามมาตรฐานสากล

2.4.4.4 ไม่ควรวางถังในที่ที่ไม่เหมาะสม ทั้งทางสุขอนามัย และทางภูมิทัศน์

2.5 การจำแนกประเภทขยะมูลฝอย

ขยะอาจถูกจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ขยะทั่วไป (General Wastes) และขยะที่เป็นอันตราย (Hazardous Wastes) สำหรับขยะที่เกิดขึ้นในชุมชน สามารถแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้ 10 ประเภท ตามเอกสารของสำนักงานคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมระบุไว้ คือ

2.5.1 ขยะสด (Garbage) ได้แก่ เศษอาหารที่เหลือจากการรับประทานอาหาร หรือไม่ต้องการใช้จากกระบวนการผลิตในกิจกรรมต่างๆของมนุษย์

2.5.2 ขยะแห้ง (Refuse) ได้แก่ เศษกระดาษเศษแก้ว ไม้ โลหะ กระป๋อง ขวดเป็นต้น

2.5.3 เถ้า (Ashes) ได้แก่ เศษมูลฝอยที่เหลือจากการเผาไหม้เชื้อเพลิง

2.5.4 ขยะอันตราย (Hazardous Waste) ได้แก่ มูลฝอยจากการปนเปื้อนด้วยเชื้อโรคสารเคมี สารกัมมันตรังสี

2.5.5 ขยะจากโรงงานอุตสาหกรรม (Industrial Waste) ได้แก่ สิ่งที่เหลือจากกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรม

2.5.6 ขยะจากถนน (Street Sweeping) ได้แก่ เศษวัสดุ สิ่งของต่างๆ ที่เก็บกวาดจากถนน ที่พบเห็นโดยทั่วไป เช่น พลาสติก เศษกระดาษ ฝุ่นละออง เศษดิน เป็นต้น

2.5.7 ขยะประเภทซากสัตว์ (Dead Animals) ได้แก่ สัตว์ที่ตายแล้ว จากอุบัติเหตุหรือจากโรคต่างๆ

2.5.8 ขยะประเภทซากรถยนต์ (Abandoned Vehicles) ได้แก่ ซากรถยนต์หรือชิ้นส่วนของรถยนต์ที่ไม่ใช้แล้ว

2.5.9 ขยะประเภทเศษวัสดุจากการก่อสร้าง (Construction Waste) ได้แก่ พวเศษวัสดุต่างๆ จากการก่อสร้างและการรื้อถอนอาคารที่พักอาศัย

2.5.10 ขยะตะกอนจากน้ำโสโครก (Sludge Waste) ได้แก่ ตะกอนที่เหลือจากขบวนการบำบัดน้ำโสโครก

ลักษณะของขยะแยกออกได้ตามลักษณะทางกายภาพ (Physical Characteristic) ลักษณะทางเคมี (Chemical Characteristic) และ ลักษณะทางชีว (Biological Characteristic) ส่วนใหญ่แล้วเราจะทำการวิเคราะห์ ลักษณะทางกายภาพและลักษณะทางเคมี เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนการจัดการขยะ

2.6 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อปริมาณการเกิดและลักษณะของขยะ

ขยะที่เกิดจากการดำรงชีวิตขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างๆ เช่น ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ฤดูกาล รายได้ โครงสร้างของครอบครัว อุปนิสัยในการซื้อสินค้า พฤติกรรมในการบริโภคอาหาร รูปแบบการดำรงชีวิต และกฎหมายข้อบังคับ สามารถจำแนกได้ดังต่อไปนี้

2.6.1 สถานที่ตั้งของแหล่งกำเนิดมูลฝอยที่มีการคมนาคมสะดวก มีความเจริญ สะดวกสบาย ในการซื้อ ปริมาณและลักษณะของขยะจะแตกต่างจากสถานที่ซึ่งมีการคมนาคมไม่สะดวกและมีความเจริญน้อยกว่า คือ ที่เจริญมาก การคมนาคมสะดวก ปริมาณมูลฝอยย่อมมีมาก และลักษณะของมูลฝอยแปรเปลี่ยนไปจากที่ซึ่งมีความเจริญน้อย

2.6.2 ฤดูกาลจะส่งผลให้ปริมาณและลักษณะมูลฝอย แตกต่างกันไป เช่น ฤดูผลไม้จะมีปริมาณเปลือกผลไม้มากกว่าปกติ และในช่วงเปิดภาคการศึกษาปริมาณมูลฝอยจะมีมากกว่าช่วงปิดภาคการศึกษา

2.6.3 รายได้และโครงสร้างของครอบครัว ครอบครัวขนาดใหญ่มีรายได้สูงกำลังการซื้อย่อมมีมาก และเพิ่มปริมาณมูลฝอยได้มาก และหลากหลายชนิดยิ่งขึ้น

2.6.4 อุปนิสัยในการซื้อสินค้าและพฤติกรรมในการบริโภคของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน ปริมาณและลักษณะของขยะที่เกิดขึ้น จะแปรเปลี่ยนไปกับสามัญสำนึกของบุคคลนั้นๆว่าจะอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากน้อยเพียงใด ในเรื่องนี้ไม่ขึ้นกับรายได้

2.6.5 กฎหมายข้อบังคับเป็นปัจจัยหนึ่ง ต่อการเกิดปริมาณขยะ และลักษณะของขยะ เช่น อยู่ นอกเขตบริการจัดการขยะ ปริมาณขยะอาจจะน้อยเพราะต้องจัดการเอง หรือค่าธรรมเนียมการจัดการ คิดตามปริมาณขยะ ตลอดจนการลงโทษผู้ฝ่าฝืน หรือเข้าเวรจัดการทิ้งขยะในลักษณะที่เป็นอันตราย เป็นต้น

2.7 แนวคิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

ปัญหาของชุมชนคนในชุมชนย่อมรู้ปัญหาและตระหนักดีกว่าชุมชนอื่นหรือองค์กรต่างๆ และการแก้ไขปัญหานั้นคนที่เหมาะสมน่าจะเป็นคนในชุมชนมากที่สุด โดยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังมีระบบสัมพันธ์แบบวัฒนธรรมเป็นตัวประสานและมีอิสรภาพด้านความคิดถ่ายทอดเป็นภาษาพูดมากกว่าการเขียน ซึ่งความสัมพันธ์แบบวัฒนธรรมเป็นตัวประสานนั้นชุมชนจะมีกิจกรรมต่างๆ ที่ร่วมกันคิดร่วมกันทำโดยมีจุดมุ่งหมายคือผลผลิตด้านวัฒนธรรมนั่นเอง และคนตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 นั้นได้กำหนดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร และบำรุงรักษาสภาพแวดล้อม ตามมาตรา 46 ซึ่งจัดเป็นการส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมหลายองค์กร หลายหน่วยงานได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมไว้หลายอย่าง เช่น

ปริศนา โกลละสุด (2543) ได้ศึกษาแนวคิดของการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

แนวคิดพื้นฐานของการมีส่วนร่วม (Concept of Participation) เกิดจากแนวความคิดที่สำคัญ

3 ประการ คือ

1. ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน ซึ่งเกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลส่วนบุคคล ซึ่งบังเอิญพ้องต้องกันกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม
2. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสภาพการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน
3. การตกลงในร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันที่จะต้องรุนแรงมากพอที่จะทำให้เกิดความริเริ่มกระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

อรพินท์ สฟโชคชัย (2538) กล่าวว่าสำหรับความหมายของ การมีส่วนร่วม (Participation) นั้นโดยทั่วไปมีความหมายแบบกว้าง พอสรุปความหมายในด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนได้ว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนหรือประชาชน ที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานกิจกรรมใดของชุมชนในขั้นตอนต่างๆ

เจมส์ คีค ปันทอง (2525) ได้จำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วมในกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของชุมชนเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด เพราะถ้าชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและสาเหตุของปัญหได้ด้วยตัวเองกิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็ไร้ประโยชน์ และในอีกแง่หนึ่ง ประชาชนเป็นผู้อยู่กับปัญหาย่อมเป็นผู้ที่รู้ปัญหาดีที่สุด

2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินงานกิจกรรม การดำเนินการวางแผนเป็นขั้นตอนที่ขาดไม่ได้ หากประชาชนไม่ได้เข้าร่วมในการวางแผนการดำเนินงานกิจกรรมประชาชนก็จะไม่สามารถดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ได้เองโดยที่ไม่มีผู้ช่วย

3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน ในส่วนนี้หมายถึงการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ตามความสามารถของประชาชนแต่ละคนนั่นเอง โดยที่ใครมีทุนก็สามารถช่วยเหลือด้านเงินทุน หากใครไม่มีเงินทุนก็สามารถช่วยในด้านแรงงานได้

4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน ขั้นตอนเป็นขั้นสุดท้าย ซึ่งประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นหากประชาชนมีส่วนร่วมก็คือ การที่จะทราบข้อมูลข้อดีข้อเสียของตนเองได้

ปริศนา โกลดะสุด ได้ให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน การมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็น โครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน

2. ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น

3. การดำเนินโครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น

4. จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

5. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรเพื่อการดำเนินโครงการมากขึ้น

2.8 งานศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวข้อง

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ (2543) ได้ศึกษา การจัดการขยะชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพรูปแบบและมาตรการทางสังคม เศรษฐศาสตร์ การจัดการ และกฎหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาขยะชุมชน เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในการลดปริมาณขยะจากแหล่งกำเนิดจากผู้ผลิตขยะที่เป็นชุมชน โดยมีกรอบแนวความคิด คือ การจะลดปริมาณขยะชุมชนจะต้องสร้างกระบวนการที่เรียกว่า 5R ได้แก่ Response Reduce Reuse Recycle และ Reject ทั้งนี้การจะดำเนินการให้สำเร็จลุล่วงจะต้องประกอบด้วยปัจจัยหลัก 4 ประการ คือ

1. ปัจจัยทางสังคม การตอบรับและปฏิบัติตามกระบวนการที่พัฒนาขึ้น

2. ปัจจัยทางเศรษฐศาสตร์ จะมีสิ่งดึงดูดใจทางเศรษฐศาสตร์ในเชิงการลงทุนและให้รางวัล ความคุ้มค่าในการดำเนินการจัดการขยะ และการคลังของท้องถิ่น

3. ปัจจัยทางการจัดการ จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างความพร้อมในการจัดการขยะกับปริมาณขยะและแนวทางในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ปัจจัยทางกฎหมาย และองค์กรเป็นกลไกที่จะทำให้การใช้รูปแบบการจัดการขยะชุมชนสามารถดำเนินการไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและความต่อเนื่อง

สมภพ บุนนาค และคณะ (2539) ได้ศึกษา การจัดระบบกำจัดขยะโดยองค์กรชุมชน เป็นผลสืบเนื่องจากการทำงานพัฒนาชุมชนแออัดในเมืองขอนแก่น ของโครงการพัฒนาชุมชนแออัดเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมเมืองขอนแก่น โดยเป็นการศึกษากระบวนการ วิธีการ และโครงสร้างกลไกระบบตลาดที่รับซื้อสินค้าจากผู้ประกอบอาชีพเก็บของเก่า เพื่อปรับปรุง วางแผนพัฒนาขององค์กร ชุมชนต่อไป จากการศึกษาศักยภาพขององค์กรชุมชนเมืองในการกำจัดขยะมูลฝอยในเขตเทศบาลนครขอนแก่น พบปัจจัยหลายประการที่เอื้ออำนวยให้พัฒนากระบวนการต่อไป พอสรุปผลการศึกษาได้ว่า องค์กรชุมชนและผู้ประกอบการอาชีพผู้ขายเก็บของเก่าสามารถช่วยลดภาวะปัญหาขยะมูลฝอยตกค้างร้อยละ 16 ของปริมาณขยะที่เกิดขึ้นทั้งหมด ปัญหาที่พบในการจัดการคือ

1. การพัฒนาบุคลากร เพื่อบริหาร จัดการองค์กรในทางธุรกิจยังไม่มีความพร้อม
2. สถานที่ที่ไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสะดวกในการนำสินค้าไปขาย
3. การจัดเงินทุนหมุนเวียนสำหรับพัฒนาปรับปรุงเครื่องมือในการประกอบอาชีพ
4. เงินทุนหมุนเวียนสำหรับการซื้อสินค้าจากสมาชิกองค์กร
5. การแสวงหาความร่วมมือภายในสังคมเมือง
6. การแสวงหาความร่วมมือในการรับซื้อสินค้าจากกลุ่ม
7. การยกระดับขององค์กรชุมชนเป็นนิติบุคคลเพื่อความสะดวกในการจัดทำนิติกรรม

ชรศ ศรีสถิตย์ (2535) ได้ศึกษาการเกิดขยะมูลฝอยในเมืองหลวง 3 กลุ่ม พบว่า กลุ่มสวนสาธารณะส่วนใหญ่เป็นมูลฝอยแห้ง อัตราการเกิดประมาณ 0.2 กิโลกรัม/คน/วัน ส่วนปริมาณมีมากในช่วงวันเสาร์- อาทิตย์ กลุ่มสถานีนขนส่งส่วนใหญ่เป็นมูลฝอยแห้ง พวกเศษกระดาษ พลาสติก ขวดหรือกระป๋อง ปริมาณเปลี่ยนแปลงไปตามเทศกาล หรือช่วงหยุดติดต่อกันหลายวัน สำหรับกลุ่มตลาดสดขายส่งสินค้าการเกษตร ส่วนใหญ่เป็นเศษอาหาร เศษผลไม้ เศษผัก เฉลี่ยปริมาณวันละ 540,000 กิโลกรัม

วิชาญ วงศ์วิวัฒน์ (2536) ศึกษา พบว่า การกำจัดโดยวิธีฝังกลบ มีข้อได้เปรียบวิธีอื่นเป็นอย่างมาก ดังนั้น หากไม่มีอุปสรรคเกี่ยวกับการขาดแคลนที่ดิน สำหรับสร้างระบบกำจัดโดยวิธีฝังกลบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการนำวัสดุที่ยังใช้งานได้กลับมาใช้ด้วย ก็จะทำให้ประหยัดงบประมาณขึ้น และปริมาณมูลฝอยที่ต้องกำจัดน้อยลง

อดิศักดิ์ ทองไข่มุกด์ (2535) ศึกษา พบว่า ในขณะที่การจัดการมูลฝอยของชุมชนต่างๆ ยังไม่เป็นระบบและครบวงจร ไม่สามารถดำเนินการจัดเก็บ (collection) และกำจัด (Disposal) ได้อย่าง

ถูกต้องสมบูรณ์ ทำให้การนำแนวคิดในการลดปริมาณของมูลฝอยและการนำของเสียกลับมาใช้ประโยชน์ อาจเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะช่วยบรรเทาสภาพปัญหา แต่ต้องคำนึงถึงความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งประชาชนและผู้ผลิตตลอดจนหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องด้วย

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

ในการศึกษา การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำปทุม จังหวัดมหาสารคาม ครั้งนี้ ทีมวิจัยได้แบ่งวิธีการศึกษา ดังต่อไปนี้

3.1 การเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย

เนื่องจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานใหม่สำหรับทีมวิจัยทุกคน ดังนั้นทีมวิจัยจึงต้องพยายามทำความเข้าใจ เพื่อเตรียมพร้อมในการทำงานวิจัย ซึ่งมีพอสรุปกระบวนการเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ

- 1) การพัฒนาโครงการวิจัย เป็นช่วงระยะเวลาในการเตรียมความพร้อมของทีม ซึ่งต้องทำความเข้าใจในรูปแบบ และวิธีการทำงานวิจัยท้องถิ่น โดยทีมงานจากศูนย์ประสานงาน จะทำความเข้าใจร่วมกับทีม ในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งกระบวนการ
- 2) การจัดการประชุมทีมงานเตรียมการก่อนการดำเนินการวิจัย หลังจากที่ได้โครงการวิจัยได้ผ่านการอนุมัติและสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยแล้ว ทีมวิจัยและทีมเจ้าหน้าที่จากศูนย์ประสานงานได้ประชุมร่วมกัน เพื่อทำความเข้าใจในแผนงานทั้งหมดร่วมกัน วางบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยแต่ละคน รวมถึงวางแผนงานการจัดเวทีทำความเข้าใจกับชุมชน ในวันที่ 7 สิงหาคม 2546 ในครั้งนี้ได้มีการปรึกษากับทางศูนย์ประสานงานในการเปลี่ยนแปลงทีมวิจัยด้วย
- 3) การประชุมประจำเดือน ทีมวิจัยได้ใช้เวทีประชุมประจำเดือนในการสรุปการทำงาน/กิจกรรมที่ผ่านมาและวางแผนงาน โดยการกำหนดบทบาทหน้าที่ของทีมในการทำกิจกรรมครั้งต่อไปล่วงหน้า รวมถึงรายงานความคืบหน้าของการทำงานต่างๆ ของทีมวิจัยทุกคนด้วย
- 4) การอบรมการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการฝึกฝนการทำงานวิจัยให้กับทีมวิจัยโดยศูนย์ประสานงาน ซึ่งได้จัดขึ้นที่ ศูนย์กริด และได้ร่วมกับนักวิจัยทีมอื่นๆ โดยได้มีการทำความเข้าใจแนวคิด กระบวนการ การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และได้มีการฝึกทดลองการเก็บข้อมูลในรูปแบบต่างๆ เช่น การสำรวจ สัมภาษณ์ การจัดเวทีกลุ่มย่อย การจัดเวทีกลุ่มใหญ่ เทคนิคในการจดบันทึก และเทคนิควิธีการต่างๆ ที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

3.2 การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในงานวิจัยในครั้งนี้ใช้กระบวนการในการเก็บข้อมูลหลากหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นแบบเป็นทางการ เช่น การใช้แบบบันทึก การจัดเวทีทั้งเวทีย่อย เวทีใหญ่ การศึกษาจากเอกสารข้อมูลมือสอง และการเก็บข้อมูลที่ไม่เป็นทางการ เช่นการลงไปพูดคุยกับผู้ที่ประสบปัญหาจาก

กองขยะ การพูดคุยกับพนักงานเทศบาล การสังเกตพฤติกรรมการทำงาน การโศกกลุ่มย่อยตามแหล่งชุมชนคนต่างๆ รวมถึงการนำเสนอจากประสบการณ์ตรงของตัวเองที่พบเห็น เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดพอสรุปเป็นกระบวนการเก็บข้อมูลของทีมวิจัยได้ดังนี้

1) การสร้างความเข้าใจในกับกลุ่มผู้นำและกลุ่มเป้าหมาย ทีมวิจัยได้จัดเวทีทำความเข้าใจโครงการกับกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งผู้เข้าร่วมจะเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องในการจัดการขยะ โดยได้เชิญนายอำเภอวาปีปทุมและท่านให้ความสำคัญกับปัญหาการจัดการขยะเป็นอันมาก และได้เสนอแนวทางในการจัดการ เช่นการนำมาทำเป็นปุ๋ยหมัก ทำน้ำหมัก นอกจากนี้ที่ทีมวิจัยได้ชี้แจงโครงการกับผู้เข้าร่วมทั้งหมดแล้วยังได้มีการแลกเปลี่ยนปัญหาขยะที่เกิดขึ้นด้วย นอกจากนี้รูปแบบการจัดเวทีแล้วทีมวิจัยยังใช้วิธีการพูดคุยทำความเข้าใจแบบตัวต่อตัวกับผู้เกี่ยวข้องโดยใช้ลักษณะความสัมพันธ์ส่วนตัว ความเป็นเพื่อน เป็นญาติ พี่น้อง รวมไปถึงความเป็นคน หมู่บ้านชุมชนเดียวกัน แต่ก็ยังพบปัญหาการทำมาเข้าใจกับเทศบาลในช่วงแรกๆ เนื่องจากช่วงทำโครงการวิจัยช่วงเก็บข้อมูลสภาพปัญหาอยู่ในช่วงระหว่างการหาเสียง นายกและสมาชิกสภาเทศบาล ทำให้ทีมวิจัยถูกมองว่าเป็นพวกของฝ่ายที่ต้องการโจมตีการทำงานของนายกและสมาชิกสภาเทศบาลชุดเดิม จนทำให้ทีมวิจัยต้องชะลอการจัดเวทีไปจนช่วงหลังการเลือกตั้ง ซึ่งผลการเลือกตั้งมีการเปลี่ยนตัวนายกและสมาชิกทีมใหม่ จึงทำให้ทีมวิจัยต้องไปชี้แจงกับเทศบาลจนมีความเข้าใจกันทั้งสองฝ่าย

2) การศึกษาเอกสารมือสอง ทีมวิจัยได้ศึกษาเอกสารจาก 3 ส่วนคือ เอกสารงานวิจัย งานวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ โดยได้ใช้ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ข้อมูลสภาพโดยทั่วไปของพื้นที่หมู่บ้านรอบกองขยะ ได้ข้อมูลจาก อบต.หนองแสง และข้อมูลจากบันทึกกองทุนหมู่บ้าน ส่วนข้อมูลชุมชนในเขตเทศบาลและข้อมูลการปฏิบัติงานของเทศบาล ได้ค้นข้อมูลจากเทศบาลตำบลหนองแสง เมื่อได้ข้อมูลทั้งหมดแล้ว เลขที่ทีมวิจัยจึงได้รวบรวมและจัดพิมพ์ และได้มีการจัดเวทีนำเสนอข้อมูลจากเอกสารและวิเคราะห์ความถูกต้อง ของข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะ สภาพปัญหา ผลกระทบ การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา

3) การเก็บข้อมูล ในการทำงานวิจัยของทีมวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้วิธีการในการเก็บข้อมูลหลากหลายทั้งที่เป็นทางการ และไม่ใช่วิธีการ ซึ่งพอจะสรุปวิธีการในการเก็บข้อมูลได้ดังนี้

3.1 แบบบันทึกข้อมูล ใช้ในการเก็บข้อมูล ชนิด ปริมาณ การจัดการขยะ

การใช้แบบบันทึกข้อมูลของทีมวิจัยเพื่อเก็บข้อมูลขยะในครั้งนี้ เพื่อที่จะเก็บข้อมูลที่ชัดเจนของชนิด ปริมาณ และการจัดการขยะ เพื่อจะนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนงานต่อไป วิธีการจัดทำแบบบันทึก แบ่งเป็นขั้นตอนคร่าวๆ ดังนี้

- ทีมวิจัยประสานงานกับศูนย์ประสานงานเพื่อหาข้อมูล/ตัวอย่างแบบสอบถามหรือแบบบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับขยะที่มีผู้ทำไว้แล้ว และได้ประชุมเพื่อจัดทำร่างแบบบันทึก โดยมีกลุ่มผู้ทำงานด้านการจัดการขยะในชุมชนเมืองมหาสารคามมาร่วมด้วย ทำให้สามารถแยกแยะแจกแจงชนิดของขยะได้มากขึ้น (รายละเอียดในภาคผนวก รายงานการดำเนินงาน) ในการกำหนดกลุ่มเป้าหมายผู้ที่ตอบ

แบบบันทึก ซึ่งใช้ระยะเวลาในการบันทึก 1 เดือนนั้น ได้กระจายกลุ่มเป้าหมายเป็น 3 ส่วน คือ ชุมชนในเขตเทศบาล ชุมชนรอบกองขยะ และครอบครัวของนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม

- ประชุมชี้แจงการบันทึกข้อมูล เนื่องจากแบบบันทึกข้อมูลมีความละเอียดมาก จึงต้องมีการชี้แจงก่อน เพื่อทำความเข้าใจในร่วมกันในแนวทางการกรอข้อมูล

- ทีมวิจัยนำข้อมูลจากแบบบันทึกมาประมวล สรุป

3.2 การจัดเวทีระดม / โส

เนื่องจากการทำงานวิจัยในครั้งนี้เป็นการทำงานในพื้นที่ระดับตำบล และเป็นตำบลขนาดใหญ่ ดังนั้นข้อมูลส่วนใหญ่ที่ได้จึงได้มาจากเวทีประชุม ซึ่งจะมีการจัดอย่างเป็นทางการ ในการจัดประชุมแต่ละครั้งทีมวิจัยมีความพยายามที่จะชักชวนผู้ที่เกี่ยวข้องให้เข้าร่วมได้มากที่สุด แต่ก็ยังพบปัญหาในระยะเริ่มโครงการแรก ๆ ในการทำความเข้าใจกับเทศบาล ถึงอย่างไรก็ตามทีมวิจัยได้พยายามทำความเข้าใจและปรับตัวตามสถานการณ์การเมืองท้องถิ่น ต้องจัดเวทีในช่วงก่อนเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลตำบลหนองแสง จนภายหลังการเลือกตั้งเทศบาลเข้าร่วมในเวทีอย่างสม่ำเสมอ

ทีมวิจัยจะให้ความสำคัญในการทำความเข้าใจและประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก ได้มีการวางตัวทีมวิจัยคอยประสานและทำความเข้าใจในกันเป็นรายชุมชน โดยเริ่มต้นจากเข้าไปที่ผู้นำก่อน เพราะค่อนข้างที่จะคุ้นเคยกันมาก่อน นอกจากเวทีที่เป็นทางการแล้วทีมวิจัยยังใช้เวทีธรรมชาติอื่นๆ เนื่องจากทีมวิจัยส่วนใหญ่ เป็นผู้นำชุมชน สมาชิก อบต. จึงมีโอกาสนั้นๆ ที่จะพูดคุยในเรื่องขยะกับผู้คนทั่วไป

3.3 การสัมภาษณ์โดยทีมวิจัย

การสัมภาษณ์จะเป็นเก็บข้อมูลเชิงลึกของกรณีพิเศษ เช่น ผู้ที่ประสบปัญหาจากกองขยะ เช่น เจ้าของวัวที่ตาย เจ้าของที่ดินที่ติดกองขยะ พระที่วัดใกล้กองขยะ ผู้ที่ทำงานเก็บขยะที่กองขยะขาย เจ้าหน้าที่เก็บขยะเทศบาล ร้านรับซื้อของเก่า เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกถึง ครอบคลุม ซึ่งจะใช้ความคุ้นเคยในการพูดคุย ถามแบบเป็นกันเอง ทำตัวเองเป็นผู้สนใจถามเพื่อรู้ข้อมูล ไม่ได้มีการจดบันทึกข้อมูล ณ ที่ถาม แต่จะบันทึกภายหลัง

3.4 การพบเห็นหรือเจอเหตุการณ์ด้วยตัวนักวิจัยเอง

เนื่องจากทีมวิจัยทุกคนเป็นคนในพื้นที่จึงได้พบเห็นและเจอกับพฤติกรรมก่อเกิด การทิ้ง การเก็บขยะ จึงเป็นข้อมูลอีกด้านหนึ่ง ซึ่งจะมาช่วยอธิบายความ ขยายความเห็น จากการเก็บข้อมูลจากวิธีการอื่นๆ ซึ่งบางอย่างก็สั้นไม่ได้ใจความ เช่น การระดมความคิดเห็นในกลุ่มย่อยแล้วให้เขียนลงในกระดาษ จะได้ข้อความสั้นๆ ทีมวิจัยต้องมาช่วยอธิบายความเพิ่ม

จากวิธีการศึกษาจากขยะในพื้นที่ตำบลหนองแสงที่ได้กล่าวมาจากต้นสามารถสรุปได้ดังในตาราง ต่อไปนี้

ตาราง แสดงภาพรวมวิธีการศึกษาที่ใช้ในการศึกษา

ชุมชน	วิธีการศึกษา
1.ชุมชนเทศบาล	- ประชุม - จากการจัดเวที - การสัมภาษณ์ - แบบบันทึก - เอกสารที่มีอยู่แล้ว - ศึกษาสภาพพื้นที่จริง
2.หมู่บ้านรอบนอก	- ประชุม - จากการจัดเวที - การสัมภาษณ์ - แบบบันทึก - เอกสารที่มีอยู่แล้ว - ศึกษาสภาพพื้นที่จริง
3. สถาบันการศึกษาและวัด	- ประชุม - จากการจัดเวที - การสัมภาษณ์ - แบบบันทึก - เอกสารที่มีอยู่แล้ว - ศึกษาสภาพพื้นที่จริง

บทที่ 4

สภาพทั่วไปพื้นที่ดำเนินการวิจัย

การศึกษาสภาพทั่วไปพื้นที่ดำเนินการวิจัย ครั้งนี้ทางทีมวิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารมือสอง จากเทศบาลตำบลหนองแสง องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง เอกสารการศึกษาของบัณฑิตกองทุนหมู่บ้าน และจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นสภาพของพื้นที่ดำเนินการศึกษาวิจัยจึงแบ่งพื้นที่ศึกษาสภาพทั่วไปออกเป็น เทศบาลและชุมชนเขตเทศบาล ป่าโคกอีหลู่ หมู่บ้านรอบนอก สถาบันการศึกษาและวัด โดยได้ผลการศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 สภาพทั่วไปเทศบาลและชุมชนเขตเทศบาลตำบลหนองแสง

สภาพทั่วไปของเทศบาลและชุมชนเขตเทศบาลตำบลหนองแสงนั้น ทางทีมวิจัยได้ศึกษา ประวัติการจัดตั้งตำบลหนองแสง จำนวนประชากรภายในเขตเทศบาล อาชีพของชุมชนเขตเทศบาล การปกครองชุมชนเขตเทศบาล อาณาเขตชุมชนเขตเทศบาล และประเพณีวัฒนธรรมชุมชนเขตเทศบาล ดังนี้

ประวัติการจัดตั้ง ตำบลหนองแสง

ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม มีบริเวณเขตกว้างโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่ตั้ง ที่ว่าการ อำเภอวาปีปทุม ปัจจุบันมีประชาชน รวมกันหนาแน่นเป็น จำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองแสง บ้านลำโรง บ้านหนองคู และบ้านวาปี มีอ่างเก็บน้ำจอกขวาง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของอำเภอ เนื้อที่ 2,000 ไร่เศษ การคมนาคม ไปมาระหว่างอำเภอ กับหมู่ ตำบลต่าง ๆ สะดวกเพราะ ประชาชน ในหมู่บ้านดังกล่าวมีรายได้ดี สามารถเลี้ยงตัวเองได้ มากจัดตั้งสุขาภิบาล จะทำให้ท้องถิ่นเจริญยิ่งขึ้น

เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2498 พลเรือโท สุนาวัน วิวัศ รัฐมนตรีกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้นได้สั่งการให้ผู้ว่าการจังหวัดสำรวจพื้นที่ ที่จัดตั้งเป็นสุขาภิบาล ครั้นเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2498 นายบุญหยด พันธุ์เพ็ง นายอำเภอวาปีปทุม ขณะนั้น ได้รายงานขอจัดตั้งสุขาภิบาลหนองแสงขึ้น กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศให้สุขาภิบาลหนองแสงเป็นสุขาภิบาลเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2499 ตามประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 73 ตอนที่ 83 ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2499 ดังรายละเอียด ดังนี้

โดยที่เห็นเป็นการสมควรให้ยกฐานะท้องถิ่นบางส่วน ในตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ขึ้นเป็นสุขาภิบาล ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 4 และมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ.2495 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย จึงประกาศจัดตั้งสุขาภิบาลขึ้น

เรียกว่า “สุขาภิบาลหนองแสง” และเปลี่ยนฐานะจากสุขาภิบาล ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะของสุขาภิบาลเป็นเทศบาล พ.ศ.2542 มีแนวเขตตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องจัดตั้งสุขาภิบาลหนองแสง ลงวันที่ 24 กันยายน 2499

ปัจจุบัน เทศบาลตำบลหนองแสง ตั้งในเขตตำบลหนองแสง มีพื้นที่ 2.31 ตารางกิโลเมตร มีชุมชนทั้งหมด 7 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนเทศบาลเหนือ, ชุมชนเมืองวาปีปทุม, ชุมชนโสมนัส, ชุมชนลำโรง, ชุมชนหลักเมือง, ชุมชนหนองคู และ ชุมชนขวัญปทุม

จำนวนประชากร

จำนวนประชากรของชุมชนภายในเขตเทศบาลจะจำแนก เป็นจำนวนชายและจำนวนหญิงดังต่อไปนี้

ชายจำนวน	2,749 คน
หญิงจำนวน	3,020 คน
รวมทั้งสิ้นจำนวน	5,769 คน

อาชีพ

ประชากรส่วนมากในเขตเทศบาล ประกอบอาชีพค้าขายมากที่สุดเพราะเป็นพื้นที่ติดกับตลาด อีกทั้งเป็นศูนย์ของการคมนาคม แหล่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

การปกครอง

ชุมชนเขตเทศบาลมีการปกครองด้วยระบบประชาธิปไตย โดยมีผู้นำชุมชนที่มาจากการคัดเลือกดังต่อไปนี้

นางสมสมัย	จันดีกระยอม	ประธานชุมชนขวัญปทุม
นางสุดาพร	เชื้อบุญสุข	ประธานชุมชนเทศบาลเหนือ
นางจิรพันธ์	เทศนิติกุล	ประธานชุมชนเมืองวาปีปทุม
นายสุทิน	ประทุมรุ่ง	ประธานชุมชนโสมนัสฯ
นางวัลภา	สุทธิประภา	ประธานชุมชนหลักเมือง
นายประจิตร	สุนทะวงศ์	รองประธานชุมชนหนองคู
นายนิวัตร	ศรีทั้ง	ประธานชุมชนลำโรง

อาณาเขต

อาณาเขตชุมชนเทศบาล มีพื้นที่ติดหมู่บ้านต่างๆ ในเขตตำบลหนองแสง อำเภอ

วาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ ติดบ้านคอนบม ตำบลหนองแสง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ ติดบ้านจอกขวาง ตำบลหนองแสง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออก ติดบ้านประจักษ์พัฒนา ตำบลหนองแสง อำเภอลำทะเมนชัย

จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดบ้านหนองอุทัย ตำบลหนองแสง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม

ประเพณีวัฒนธรรม

ชุมชนเขตเทศบาลเน้นการปลูกฝัง และถ่ายทอดความรู้ ประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดจากบรรพบุรุษให้กับคนในชุมชนและประชาชนที่สนใจ นอกจากนั้นชุมชนเขตเทศบาลยังมีการเทศกาลประจำปี คือ “งานออนซอนกลองยาววาปีของดีพื้นบ้าน” ในระหว่างวันที่ 12-16 มีนาคมของทุกปี ซึ่งแต่ละชุมชนจะจัดการแข่งขันประกวดขบวนแห่กลองยาว และออกร้านพื้นบ้านจำหน่ายสินค้า ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม ให้คงอยู่ตลอดไป นอกจากนั้นชุมชนเขตเทศบาลยังอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมที่เห็นขยันขันแข็ง ดังตาราง ดังต่อไปนี้

ตาราง ประเพณีวัฒนธรรม ชุมชนเทศบาลในรอบปี

เดือน	บุญประเพณี
เดือนมกราคม	บุญปีใหม่
เดือนกุมภาพันธ์	บุญข้าวจี
เดือนมีนาคม	บุญมหาชาติ
เดือนเมษายน	บุญสงกรานต์
เดือนพฤษภาคม	บุญเบิกฟ้า
เดือนมิถุนายน	บุญบั้งไฟ
เดือนกรกฎาคม	บวชนาค
เดือนสิงหาคม	เข้าพรรษา
เดือนกันยายน	ข้าวประดับดิน
เดือนตุลาคม	บุญข้าวสาก
เดือนพฤศจิกายน	ออกพรรษา
เดือนธันวาคม	ลอยกระทง

4.2 สภาพทั่วไปของพื้นที่ป่าโคอีหลู่

การศึกษาค้นคว้าสภาพพื้นที่ป่าโคอีหลู่ครั้งนี้ ทางทีมวิจัยได้แบ่งการศึกษา ออกเป็น ประวัติป่าโคอีหลู่ ลักษณะพื้นที่ป่าโคอีหลู่ อาณาเขตป่าโคอีหลู่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประวัติป่าโคอีหลู่

ไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนว่าป่าโคอีหลู่มีประวัติมาอย่างไรมีเป็นเพียงคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เล่าเป็นนิทานให้ลูกหลานฟัง จากการสัมภาษณ์ นางมาลัย สวาศรี อดีตอาจารย์ประจำโรงเรียนบ้านห้วยจ้ง เล่าถึงประวัติป่าโคอีหลู่ดังนี้ “สมัยปู่เป็นเด็ก มีควายบักหลู่ อีหลู่ ที่มีขนาดใหญ่และสีดำ เลื่อม สู้กันจากทิศเหนือเรื่อยจนมาถึงป่าที่บริเวณนี้ ควายทั้งสองจึงหยุดพักอยู่ที่ป่า และสู้กันอีกเป็นรอบที่สองจนเกิดเป็นโศกขนาดใหญ่ จากเหตุการณ์ดังกล่าวชาวบ้านได้เรียกป่าว่าป่าบักหลู่ อีหลู่ ต่อมาชาวบ้านได้เปลี่ยนเป็น ป่าโคอีหลู่

จากเวทีชาวบ้านจอกขวางร่วมสรุป และเล่าเรื่องป่าโคอีหลู่ให้ที่ประชุม ในเวทีย่อย วันที่ 14 พฤษภาคม 2547 ดังนี้ สมัยก่อนมีสาวสวยประจำหมู่บ้านคนหนึ่งชื่อสาวหลู่ไปหาของป่ากับเพื่อน เกิดพลัดหลงไปเหยียบหว่านเครือสาวหลง (ซึ่งเป็นพืชที่ชาวบ้านเชื่อว่าหากใครไปเหยียบพืชชนิดนี้เข้าจะทำให้หลงทางไม่สามารถหาทางจากป่าได้) พวกชาวบ้านได้ออกตามหาสาวหลู่ทั้งหมู่บ้านเป็นเวลาหลายวัน แต่ก็ไม่พบจนมีชาวบ้านไปหาของป่าได้กลิ่นศพที่ส่งกลิ่นเหม็น จึงเดินไปดูพบศพสาวหลู่ที่นอนตายเพราะขาดน้ำและอาหาร จากคำบอกเล่ายังพบอีกว่าที่เท้าของสาวหลู่ มีเครือไม้ชนิดหนึ่งติดเท้าอยู่ ผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าให้ฟังว่าพืชดังกล่าวคือ หว่านเครือสาวหลง และให้ชาวบ้านทำลาย หลังจากนั้นมาชาวบ้านได้เรียกป่าแห่งนี้ว่า ป่าสาวหลู่ และป่าโคอีหลู่ เรื่อยมา

ลักษณะพื้นที่ป่า

ป่าโคอีหลู่ เป็นป่าเบญจพรรณ มีต้นไม้ที่เกิดตามธรรมชาติ ประเภท ไม้จิก ไม้เหลื่อม ไม้สะแบง ไม้ยาง ไม้กุง ไม้แดง ฯลฯ ที่เกิดเป็นจำนวนมาก มีสัตว์ป่าอาศัยเป็นแหล่งหาอาหาร เช่น กิ้งก่า แย้ นก กระแต ฯลฯ ป่าโคอีหลู่มีเนื้อที่ประมาณ 400 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ วัดป่าบ้านห้วยจ้ง ประมาณ 200 ไร่ พื้นที่วิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม ประมาณ 100 ไร่ และเป็นพื้นที่สาธารณะประมาณ 100 ไร่

เมื่อปี พ.ศ. 2512 ทางเทศบาลได้ขอพื้นที่ป่าโคอีหลู่จากสภาดำบลหนองแสงสมัยนั้น เพื่อใช้ทำประโยชน์ในอนาคต และปี พ.ศ.2538 ทางเทศบาลได้ใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่กำจัดขยะมูลฝอย จำนวนประมาณ 30 ไร่ สามารถรองรับ ขยะมูลฝอยจนถึงปี พ.ศ. 2555 ปัจจุบันใช้พื้นที่ ในการ

กำจัดไปแล้ว 5 ไร่ ลักษณะเส้นทางเข้าถึงบ่อกำจัดขยะมีระยะทาง 200 เมตร เป็นถนนลูกรัง มีหลุมขนาดเล็ก ใหญ่ สลับกันไปตลอดเส้นทาง ภายในที่กำจัดขยะได้แบ่งพื้นที่ทิ้งขยะออกเป็นที่ทิ้งขยะทั่วไป และที่ทิ้งสิ่งปฏิกูล ลักษณะทั่วไปที่ทิ้งขยะทั่วไป เป็นบ่อดินสี่เหลี่ยมพื้นผ้ามี ขนาดกว้างประมาณ 40 เมตร ยาวประมาณ 60 เมตร ลึกประมาณ 2 เมตร บ่อทิ้งสิ่งปฏิกูลเป็นบ่อดินสี่เหลี่ยมพื้นผ้าที่มีน้ำเน่าเสียขังอยู่ตลอดปี ขนาดความกว้างประมาณ 20 เมตร ยาวประมาณ 10 เมตร ลึกประมาณ 2 เมตร

อาณาเขต

อาณาเขตป่าโคกอีหลุมมีพื้นที่ติดกับสถาบันการศึกษา วัด และพื้นที่เกษตรกรรมของชาวบ้านดังนี้

ทิศเหนือ	ติด	วิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุมและวัดป่าบ้านหัวจัว
ทิศใต้	ติด	ที่นาของชาวบ้านจอกขวาง
ทิศตะวันออก	ติด	ที่นาของชาวบ้านจัวเจริญ
ทิศตะวันตก	ติด	ที่นาของชาวบ้านจอกขวางและจัวเจริญ

4.3 สภาพทั่วไปหมู่บ้านรอบนอก

สภาพทั่วไปชุมชนรอบนอกที่เกี่ยวข้องกับปัญหาขยะ ส่วนมากจะเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาขยะโดยตรง ซึ่งทีมวิจัยได้ศึกษาสภาพทั่วไปของหมู่บ้านหนองโน บ้านจอกขวาง บ้านหัวจัว และบ้านจัวเจริญ ซึ่งทีมวิจัยได้แบ่งการศึกษาออกเป็น ประวัติของหมู่บ้านรอบนอก ประชากรของหมู่บ้านรอบนอก อาณาเขตหมู่บ้านรอบนอก เศรษฐกิจหมู่บ้านรอบนอก ประเพณีวัฒนธรรมหมู่บ้านรอบนอก และการเมืองการปกครองหมู่บ้านรอบนอก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.3.1 บ้านหนองโน

ประวัติหมู่บ้านหนองโน

บ้านหนองโน หมู่ 8 ตำบลหนองแสง อำเภอน้ำหนาว จังหวัดมหาสารคาม ที่อยู่เดิม คือบ้านหนองข่า ตำบลประจักษ์พัฒนา อำเภอน้ำหนาว จังหวัดมหาสารคาม แต่ด้วยเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้ป่าบ่อยครั้ง เมื่อประมาณ พ.ศ. 2456 หรือประมาณ 86 ปีมาแล้ว ชาวบ้านบางส่วนจึงได้อพยพ อ้อมมาอยู่บริเวณใกล้ ๆ หนองน้ำ (หนองโนที่ชาวบ้านแถบนั้นเรียกกัน) ชาวบ้านที่อพยพกลุ่มดังกล่าวจึงตั้งชื่อตามแหล่งน้ำว่า “บ้านหนองโน” เป็นต้นมา โดยคนกลุ่มแรกดังนี้

นายมี มะลาศรี
 นายทุม มะลาศรี
 นายเหล่ มะลาศรี
 นางทุมมา มาลาศรี
 นางเอียง มะลาศรี
 นายลอค จันคำภู

ประชากร

จำนวนประชากรหมู่บ้านหนองโน สามารถจะจำแนก เป็นจำนวนชายและจำนวนหญิงดังต่อไปนี้

ชายจำนวน	137	คน
หญิงจำนวน	138	คน
รวมทั้งสิ้นจำนวน	275	คน

อาณาเขต

อาณาเขตหมู่บ้านหนองโน มีพื้นที่ติดหมู่บ้านต่างๆ ของตำบลประชาพัฒนา และตำบลหนองแสง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือติด บ้านประแห่ ตำบลประชาพัฒนา อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ติดกับ บ้านหนองสา ตำบลประชาพัฒนา อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออกติดกับบ้านประแห่ ตำบลประชาพัฒนา อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตกติดกับ บ้านหนองคู และบ้านจอกขวาง ตำบลหนองแสง อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคาม

ระยะทาง

ทีมวิจัยได้ศึกษาระยะทางจากหมู่บ้านหนองโนถึงตำบลประชาพัฒนา, อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดมหาสารคามและห่างจากกองขยะดังต่อไปนี้

ระยะทางห่างจากตัวตำบลประชาพัฒนา	4	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวอำเภอลำปลายมาศ	4	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม	44	กิโลเมตร

ระยะทางห่างจากกองขยะ

3

กิโลเมตร

เศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่หมู่บ้านหนองโน ประกอบอาชีพทำนา และเลี้ยงสัตว์เป็นส่วนมาก
ลองลงมาได้แก่อาชีพ ค้าขายและอาชีพเย็บผ้าเป็นอาชีพเสริม

ประเพณีวัฒนธรรม

ในรอบหนึ่งปีในหมู่บ้านหนองโนมีการทำบุญสืบทอดประเพณี ดังตาราง
ต่อไปนี้

ตาราง แสดงบุญประเพณีในรอบปีหมู่บ้านหนองโน

เดือน	บุญประเพณี
เดือนมกราคม	บุญปีใหม่
เดือนกุมภาพันธ์	บุญข้าวจี
เดือนมีนาคม	บุญมหาชาติ
เดือนเมษายน	บุญสงกรานต์
เดือนพฤษภาคม	บุญเบิกฟ้า
เดือนมิถุนายน	บุญบั้งไฟ
เดือนกรกฎาคม	บวชนาค
เดือนสิงหาคม	เข้าพรรษา
เดือนกันยายน	ข้าวประดับดิน
เดือนตุลาคม	บุญข้าวสาก
เดือนพฤศจิกายน	ออกพรรษา
เดือนธันวาคม	ลอยกระทง

การเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองหมู่บ้านหนองโนมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย
เชื่อฟังผู้นำ เคารพในสิทธิหน้าที่ ให้ความเคารพผู้อาวุโส ในปัจจุบันมีผู้นำชุมชนที่มาจากเลือกตั้ง
ดังต่อไปนี้

นายสมักร มาลาศรี

เป็นผู้ใหญ่บ้านและประธานกองทุน

นายไสว แก้วสา	เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายสินธุ์ ไกรแก้ว	เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
นายบุญทัน กิติ	เป็นสมาชิก อ.บ.ต.
นายพวง คี้อยิ่ง	เป็นสมาชิก อ.บ.ต.

4.3.2 หมู่บ้านจอกขวาง หมู่ 26

ประวัติหมู่บ้านจอกขวาง หมู่ 26

อดีตหมู่บ้านจอกขวางมีลำน้ำห้วยขนาดใหญ่ที่ชาวบ้านใช้คมนาคมค้าขายทางเรือ ในสมัยก่อนหรือปัจจุบันที่เรียกชื่อ หนองสิม หนองแห่งนี้แต่ก่อนจะลึกมาก และมีจอกแหนจำนวนมาก ทำให้การคมนาคม ไปมาไม่ค่อยสะดวก เพราะจะต้องแหวกจอกแหน ออกทุกครั้ง ชาวบ้านจึงได้เรียกชื่อ หมู่บ้านนี้ว่าบ้านจอกขวางเป็นต้นมา หมู่บ้านจอกขวาง ก่อตั้งในปี พ.ศ.2420 หรือ ประมาณ 125 ปี มาแล้ว โดยมีหลวงพ่อดังมราช หรือเพี้ย เป็นผู้นำชาวบ้านอพยพจากเมืองศรีภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อาชีพครั้งแรกของชาวบ้านที่อพยพมา คือ อาชีพทำนาต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ คือ ค้าขาย และการทำนาเกลือ ต่อมา พ.ศ.2541 ได้มีการจัดตั้งหมู่บ้านเกิดขึ้นเพื่อจะขยายเขตการปกครองและการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น บ้านจอกขวางหมู่ 26 จึงได้แยกออกจากบ้านจอกขวางหมู่ ที่ 6 ตามระเบียบดังกล่าว

ประชากร

จำนวนประชากรหมู่บ้านจอกขวางหมู่ 26 สามารถจะจำแนก เป็นจำนวนชายและจำนวนหญิงดังต่อไปนี้

ชายจำนวน	368	คน
หญิงจำนวน	378	คน
รวมทั้งสิ้นจำนวน	740	คน

อาณาเขต

บ้านจอกขวางหมู่ 26 มีพื้นที่ทั้งหมด ประมาณ 1,557 ไร่ 2 งาน โดยแบ่งเป็นที่อยู่อาศัย ประมาณ 110 ไร่ 3 งาน ที่ทำการเกษตรกรรมต่าง ๆ ประมาณ 1,447 ไร่ และเป็นที่สาธารณะประโยชน์ ต่าง ๆ ของหมู่บ้านอีก 13 ไร่ และมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับบ้านหนองคู ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จ.มหาสารคาม
 ทิศตะวันออก ติดกับบ้านหัววัว ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จ.มหาสารคาม
 ทิศใต้ ติดกับบ้านโพธิ์ ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จ.มหาสารคาม

ทิศตะวันตก ติดกับกระยอม ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

ระยะทาง

ทีมวิจัยได้ศึกษาระยะทางจากหมู่บ้านจอกขวางหมู่ 26 ถึงตำบลหนองแสง, อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม และกองขะดังต่อไปนี้

ระยะทางห่างจากตัวตำบลหนองแสง	2	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวอำเภอลำปำ	2	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม	42	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากกองขะ	1.5	กิโลเมตร

เศรษฐกิจ

ชาวบ้านจอกขวางหมู่ 26 มีอาชีพหลัก คือ การทำนาปีละครั้ง เรียกว่า นาปี นิยมการปักดำ มากกว่านาหว่าน ซึ่งการทำนานั้นจะทำในช่วงพฤษภาคม ถึงเดือน ธันวาคม อาศัยแรงงานจากคนในครอบครัว ปัจจุบันได้นำเอาเทคโนโลยีมาช่วย เช่น รถไถนาเดินตาม เครื่องนวดข้าว รถเกี่ยวข้าว สารเคมี แต่ก็ต้องอาศัยต้นทุนที่สูงนิยมปลูกข้าวเหนียว มากกว่าข้าวเจ้า ผลผลิตต่อปี ทั้งหมู่บ้าน ประมาณ 500 เกวียน อาชีพรองเป็นอาชีพที่ทำนอกเหนือจากการทำนา เช่น อาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย การเลี้ยงสัตว์ หาของป่าและซ่อมรถ ฯลฯ

ประเพณีวัฒนธรรม

ชาวบ้านจอกขวางหมู่ 26 ให้ความสำคัญเคารพนับถือ และการบูชากราบไหว้ ศาสนาสถาน คือ วัดซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของหมู่บ้าน โดยมีพระสงฆ์ เป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ โดยมีวัดประจำหมู่บ้าน คือ วัดบ้านจอกขวาง สร้างเมื่อประมาณ ปีพ.ศ. 2450 โดยมีหลวงพ่อดังนาราช หรือเพี้ยเป็นผู้นำในการจัดสร้าง มีเจ้าอาวาสตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันดังนี้

พระทน	พ.ศ.2472-2475
พระครูบริหารธีรเขต	พ.ศ.2476-2478
พระภูท หนตสีโล	พ.ศ.2491-2506
พระทองสุข สุปีโย	พ.ศ.2506-2507
พระอธิการโฮม จนทรสี	พ.ศ.2508-2517
พระอุดม	พ.ศ.2518-2520
พระอธิการไพรัช ธมมาโล	พ.ศ.2530

ประเพณีต่าง ๆ ในหมู่บ้านจอกขวางหมู่ 26 จะยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา จากบรรพบุรุษ และมีรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ของประเพณีต่าง ๆ คล้ายกันกับท้องถิ่นอื่น ของอีสานโดยทั่วไป ดังตาราง ต่อไปนี้

ตาราง แสดงบุญประเพณีหมู่บ้านจอกขวางหมู่ 26 ในรอบปี

เดือน	บุญประเพณี
มกราคม	บุญปีใหม่
กุมภาพันธ์	บุญข้าวจี
มีนาคม	บุญพะเหวด
เมษายน	บุญสงกรานต์
พฤษภาคม	บุญเบิกฟ้า
มิถุนายน	บุญเบิกฟ้า
กรกฎาคม	บุญเข้าพรรษา
สิงหาคม	บุญข้าวประดับดิน
กันยายน	บุญสารทไทย
ตุลาคม	บุญออกพรรษา
พฤศจิกายน	บุญกฐิน
ธันวาคม	บุญขึ้นบ้านใหม่

การเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครอง บ้านจอกหมู่ที่ 26 เป็นแบบประชาธิปไตย ไม่แบ่งพรรคแบ่งพวก มีกระจายข่าวสารที่สำคัญให้ชาวบ้านได้รับรู้อยู่เสมอ เคารพผู้นำหมู่บ้านและผู้อาวุโส แต่ก่อนหมู่บ้านจอกขวาง หมู่ 26 ได้อยู่รวมกันกับบ้านจอกขวางหมู่ 6 หลังจากนั้นได้แบ่งการปกครองออกจากกัน เพราะมีจำนวนประชากรมากขึ้นและเพื่อให้ง่ายแก่การปกครอง โดยได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการขึ้นมาใหม่ ดังนี้

นายทองดี ปาปะเพ

ผู้ใหญ่บ้าน

นายเปลี่ยน แสนบุญศิริ

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

นายพุด แก้วพา

ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง

นายสิทธิชัย นุบพรัตน์

นายเทวราช ชัยบุรี

คณะกรรมการหมู่บ้านดังนี้

นายทองดี ปาปะไฟ

นายเปลี่ยน แสนบุญศิริ

นายพุด แก้วพา

นายสมาน กุยวาปี

นายเสนอ ปาปะไฟ

นายอำนาจ โนนหนองคู

นายบุญหนา ชัยธานี

นายวิไล ไชยธานี

นายอศุลย์ ธรรมกัณหา

4.3.3 บ้านจอกขวาง หมู่ 6

ประวัติหมู่บ้านจอกขวางหมู่ 6

บ้านจอกขวางเป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้น ราวปี พ.ศ.2422 สมัยรัชกาลที่ 5 ก่อนพระยาราชเดชเป็นเจ้าเมืองมหาสารคามเล็กน้อย ก่อตั้งเมืองวาปีปทุม พื้นเพและเลือดเนื้อเชื้อไขของชาวบ้านจอกขวางนั้นเป็นชาวเมืองศรีภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ได้อพยพลงมาราว ๆ ปี พ.ศ. 2420 เดิมตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านโนนไค้” โดยมี หลวงพ่อสังฆราช หรือ เพี้ย” เป็นผู้นำ ภูมิประเทศของหมู่บ้านนี้เป็นโนนสูง อุดมไปด้วยแม่น้ำหนองน้ำล้อมรอบบ้านทั้งสามทิศ (สามด้าน) เหนือ ใต้ และ ตะวันออก โดยเฉพาะหนองทางทิศตะวันออก และทิศใต้นั้น เกิดจากลำน้ำห้วยจอกขวางปัจจุบัน เรียกชื่อ หนองลิ้มหนองแห้ว ไหลลงสู่ลำน้ำเสียวที่บ้านแดง ลำน้ำสายนี้แต่ก่อนลึกมาก มีจอกเหินขึ้นหนาแน่นมาก การคมนาคมไปมาหาสู่ระหว่างบ้านจอกขวาง บ้านโพธิ์ ลำบากมาก น้ำก็ลึก ต้องแหวกจอกเหินออกทุกครั้งที่จะผ่านไป ชาวบ้านจึงเปลี่ยนนามบ้านใหม่จากบ้านโนนไค้ มาเป็นบ้านจอกขวาง จนถึงปัจจุบันนี้

ประชากร

จำนวนประชากรหมู่บ้านจอกขวางหมู่ 6 สามารถจะจำแนก เป็นจำนวนชายและจำนวนหญิงดังต่อไปนี้

ชายจำนวน	295	คน
หญิงจำนวน	324	คน
รวมทั้งสิ้นจำนวน	619	คน

อาณาเขต

หมู่บ้านจอกขวางหมู่ที่ 6 มีอาณาเขตติดกับพื้นที่หมู่บ้านต่างๆ ของตำบล
ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือติด บ้านหนองคูหมู่ที่ 4 ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน
จังหวัด สุรินทร์

ทิศใต้ติด บ้านโพธิ์หมู่ที่ 10 ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน
จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตกติด บ้านกระยอม หมู่ที่ 17 ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน
จังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันออกติด บ้านหัววัวหมู่ที่ 7 ตำบลหนองแสง อำเภอลำดวน
จังหวัดสุรินทร์

ระยะทาง

ทีมวิจัยได้ศึกษาระยะทางจากหมู่บ้านจอกขวางหมู่ 6 ถึงตำบลหนองแสง, อำเภอลำดวน, จังหวัดสุรินทร์ และกองขะดังต่อไปนี้

ระยะทางห่างจากตัวตำบลหนองแสง	2	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวอำเภอลำดวน	2	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดสุรินทร์	42	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากจากกองขะ	1.5	กิโลเมตร

เศรษฐกิจ

เศรษฐกิจของชาวบ้านจอกขวางหมู่ 6 อาชีพเมื่อแรกตั้งหมู่บ้านชาวบ้านมีอาชีพ
ทำนาเป็นหลัก ลักษณะเพื่อยังชีพเท่านั้น วิธีการทำนาจะใช้แรงงานจากคน และ สัตว์ อาศัยธรรมชาติ
เป็นหลัก ต่อมามีการนำเอาเทคโนโลยีเข้ามาใช้ เพื่อเป็นเครื่องทุ่นแรงและเพิ่มผลผลิต เช่น รถไถนา
เดินตาม เครื่องสูบน้ำ รถนวดข้าวเป็นต้น ขณะเดียวกันการผลิตแบบการค้า ก็เข้ามามีบทบาทมากขึ้น
ชาวบ้านจึงเปลี่ยนการผลิตแบบที่เคยผลิตแบบครัวเรือน มาผลิตเพื่อการค้าขาย
นอกจากนั้นชาวบ้านยังมีอาชีพเสริม เพาะเห็ดขอนขาว ไร่ข้าว ฯลฯ

ประเพณีวัฒนธรรม

ประชาชนหมู่บ้านจอกขวางหมู่ที่ 6 อาศัยอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ พึ่งพาอาศัยกัน

นับถือผู้อาวุโส รักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม เช่น วัฒนธรรมด้านภาษาดั้งเดิม คือ ภาษาอีสาน วัฒนธรรมการกินโดยใช้มือกินข้าวเหนียว ชาวบ้านส่วนมากนับถือศาสนาพุทธและเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาเป็นประจำ

นอกจากนั้นชาวบ้านจอกขวางหมู่ 6 ยังยึดถือปฏิบัติประเพณีวัฒนธรรม ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ที่มีรูปแบบของกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรม คล้ายคลึงกันกับท้องถิ่นอื่น ของอีสาน โดยทั่วไป ดังตาราง ต่อไปนี้

ตาราง ประเพณีหมู่บ้านจอกขวางหมู่ 6 ในรอบ ปี

เดือน	บุญประเพณี
มกราคม	ทำบุญปีใหม่
กุมภาพันธ์	ทำบุญข้าวจี
มีนาคม	ทำบุญพะเหวด
เมษายน	ทำบุญสงกรานต์
พฤษภาคม	ทำบุญเบิกฟ้า
มิถุนายน	ทำบุญเบิกฟ้า
กรกฎาคม	ทำบุญเข้าพรรษา
สิงหาคม	ทำบุญข้างประดับดิน
กันยายน	ทำบุญสารทไทย
ตุลาคม	ทำบุญออกพรรษา
พฤศจิกายน	ทำบุญกฐิน
ธันวาคม	ทำบุญขึ้นบ้านใหม่

การเมืองการปกครอง

หมู่บ้านจอกขวางหมู่ที่ 6 มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง มีผู้นำจากอดีตจนถึงปัจจุบันดังนี้

ผู้นำในชุมชนในอดีต

นายเนียม ประทับ

นายบุญมี ชัยบุรี

นายน้อย หลวงวง

นายทา ปะกิริโส

ผู้นำชุมชนในปัจจุบัน

นายบุญจันทร์ โสคาปัดชา	ผู้ใหญ่บ้าน
นายถวิล ปะนัดดา	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง
นายชยุต ไชยธานี	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง
นายสมุน จันทอดสาห์	กรรมการหมู่บ้าน

4.3.4 บ้านห้วยจั่ว

ประวัติหมู่บ้านห้วยจั่ว

เดิมแล้วบ้านห้วยจั่ว หมู่ 7 ตั้งอยู่ฝั่งทิศตะวันออกของลำห้วยจอกขวาง คือส่วนที่เป็นอำเภอวาปีปทุม ในปัจจุบัน คนกลุ่มแรกที่เข้ามาอาศัยอยู่นี้อพยพมาจากบ้านวาปี ตำบลหนองแสง กิ่งอำเภอวาปี (ชื่อในขณะนั้น) แต่ต่อมาได้เกิดโรคระบาดอย่างหนัก ชาวบ้านจึงได้ย้ายหมู่บ้านข้ามลำห้วยจอกขวาง มาตั้งหมู่บ้านอีกฝั่งหนึ่งของลำห้วย เริ่มแรกนั้นบริเวณหมู่บ้านอยู่ติดลำห้วยบ้านจอกขวาง แต่ด้วยเกิดน้ำท่วมบ่อยครั้งจึงย้ายที่ปลูกบ้านให้อยู่ที่เนินสูง คือหมู่บ้านห้วยจั่วในปัจจุบัน การก่อตั้งหมู่บ้านเริ่มเมื่อประมาณ ปี พ.ศ.2360 หรือประมาณ 280 ปีมาแล้ว มีครอบครัวที่มาตั้งรกรากครั้งแรก ดังนี้

ครอบครัวของ คุณพ่อเหลื่อม ปะติเส

ครอบครัวของ คุณพ่อฮั่น สุปะทั่ง

ครอบครัวของ คุณพ่อพรหม สุนนท์

ครอบครัวของ คุณพ่อโส ภานุदानนท์

ครอบครัวของ พ่อจารย์ครูนวน จันทรดี

ส่วนชื่อหมู่บ้านหรือบ้านห้วยจั่ว นั้น เดิมแรกชื่อบ้านห้วยจั่วน้อย เพราะมีการขุดพบซากโครงกระดูกของโค กระบือ จำนวนมาก คาดว่าเมื่อชาวบ้านขุดพบซากวัว (ส่วนของหัวจั่ว) จึงเรียกชื่อหัวจั่วน้อย หรือ บ้านห้วยจั่ว หมู่ 7 ตำบลหนองแสงอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ประชากร

จำนวนประชากรหมู่บ้านห้วยจั่ว หมู่ 7 สามารถจำแนก เป็นจำนวนชายและจำนวนหญิงดังต่อไปนี้

ชายจำนวน	306	คน
หญิงจำนวน	170	คน
รวมทั้งสิ้นจำนวน	476	คน

อาณาเขต

หมู่บ้านห้วยจั่วหมู่ที่ 7 มีพื้นที่ติดกับชุมชนเขตเทศบาล หมู่บ้านต่างๆ ของตำบลประชาพัฒนา และตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือติด หมู่บ้านจั่วเจริญหมู่ที่ 28 ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ติด บ้านสองห้องเหนือ หมู่ที่ 20 ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตกติด ชุมชนหลักเมือง ตำบลหนองแสง อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออกติด บ้านหนองโนหมู่ที่ 8 ตำบลประชาพัฒนา อำเภอลำปำ จังหวัดมหาสารคาม

ระยะทาง

ทีมวิจัยได้ศึกษาระยะทางจากหมู่บ้านห้วยจั่วหมู่ที่ 7 ถึงตำบลหนองแสง, อำเภอลำปำ, จังหวัดมหาสารคาม, และกองขยะ ดังต่อไปนี้

ระยะทางห่างจากตัวตำบลหนองแสง	1	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวอำเภอลำปำ	1	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม	41	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากกองขยะ	0.8	กิโลเมตร

สภาพทางเศรษฐกิจ

หมู่บ้านห้วยจั่ว หมู่ที่ 7 ประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก โดยมีพื้นที่ทำการเกษตร 336 ไร่ อาชีพเสริมอื่นๆ หมู่บ้านห้วยจั่วหมู่ 7 เสริมรายได้อีกทางหนึ่ง คือการเลี้ยงสัตว์ การเพาะพันธุ์ไก่ชนขาย รับจ้างทั่วไป ฯลฯ

ประเพณีวัฒนธรรม

หมู่บ้านห้วยจั่ว หมู่ที่ 7 จะยึดถือประเพณีวัฒนธรรม ที่ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ และมีรูปแบบของกิจกรรม ประเพณีต่างๆ ที่คล้ายกับท้องถิ่นอื่นของอีสาน โดยทั่วไป ดังตาราง 7 ต่อไปนี้

ตาราง บุญประเพณีวัฒนธรรมหมู่บ้านหัวจัวหมู่ 7 ในรอบปี

เดือน	บุญประเพณี
มกราคม	บุญปีใหม่
กุมภาพันธ์	บุญข้าวจี
มีนาคม	บุญพะเหวด
เมษายน	บุญสงกรานต์
พฤษภาคม	บุญเบิกฟ้า
มิถุนายน	บุญเบิกฟ้า
กรกฎาคม	บุญเข้าพรรษา
สิงหาคม	บุญช้างประดับดิน
กันยายน	บุญสารทไทย
ตุลาคม	บุญออกพรรษา
พฤศจิกายน	บุญกฐิน
ธันวาคม	บุญขึ้นบ้านใหม่

การเมืองการปกครอง

บ้านหัวจัวหมู่ 7 มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยคนในชุมชนจะเคารพ ครู อาจารย์ในชุมชนและผู้เฒ่าผู้แก่ ชาวบ้านให้ความสำคัญต่อการเลือกผู้นำในหมู่บ้านมาก ชาวบ้านส่วนมากจะไปใช้ สิทธิเลือกตั้งทุกครั้ง ซึ่งถ้าเป็นการเลือกผู้นำในหมู่บ้านแล้วชาวบ้านจะให้ความสำคัญมากเป็นพิเศษ ปัจจุบันบ้านหัวจัวมีผู้ปกครองดังนี้

ผู้ใหญ่บ้าน	1	คน
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน	2	คน
สมาชิก อบต.	2	คน
ผู้ทรงคุณวุฒิ	2	คน

4.3.5 บ้านจัวเจริญ

ประวัติหมู่บ้านจัวเจริญ

บ้านจัวเจริญหมู่ที่ 28 ตำบลหนองแสง อำเภอบึงสามพัน จังหวัดมหาสารคาม ได้แยกมาจากบ้านหัวจัว หมู่ที่ 7 เมื่อ พ.ศ. 2542 เพราะหมู่บ้านหัวจัวมีความแออัดและคับแคบ และเพื่อให้ง่ายแก่การปกครอง ชาวบ้านจึงตั้งชื่อ บ้านใหม่ว่า “บ้านจัวเจริญ”

ประชากร

จำนวนประชากรหมู่บ้านจัวเจริญ หมู่ที่ 28 สามารถจำแนก เป็นจำนวนชายและจำนวนหญิงดังต่อไปนี้

ชายจำนวน	227	คน
หญิงจำนวน	186	คน
รวมทั้งสิ้นจำนวน	413	คน

อาณาเขต

หมู่บ้านจัวเจริญหมู่ที่ 28 มีอาณาเขตติดกับพื้นที่ ชุมชนเขตเทศบาล หมู่บ้านต่างๆ ของตำบลประชาพัฒนา และตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ดังต่อไปนี้

ทิศเหนือติด ชุมชนเขตเทศบาลลำโรง ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ติด บ้านหัวจัวหมู่ 7 ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตกติด ชลประทานและชุมชนหลักเมือง ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออกติด บ้านหนองโนหมู่ที่ 8 ตำบลประชาพัฒนา อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ระยะทาง

ทีมวิจัยได้ศึกษาระยะทางจากหมู่บ้านจัวเจริญหมู่ที่ 28 ถึงตำบลหนองแสง, อำเภอวาปีปทุม, จังหวัดมหาสารคาม, และกองขยะ ดังต่อไปนี้

ระยะทางห่างจากตัวตำบลหนองแสง	1	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวอำเภอวาปีปทุม	1	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม	41	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากกองขยะ	0.8	กิโลเมตร

เศรษฐกิจ

ประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านจัวเจริญ หมู่ที่ 28 มีอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก รายได้

ส่วนใหญ่มาจากการทำนา มีแหล่งน้ำในการเกษตรที่อยู่ใกล้ที่ประชาชนใช้อุปโภค บริโภคและจับสัตว์น้ำ อาชีพเสริมนอกเหนือจากการทำนาได้แก่ การเลี้ยงสัตว์ ค้าขาย รับจ้างทั่วไป ฯลฯ

ประเพณีวัฒนธรรม

ชาวบ้านจัวเจริญจะยึดถือและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม ที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ จนถึงปัจจุบันดังตาราง ต่อไปนี้

ตาราง แสดงบุญประเพณีวัฒนธรรมหมู่บ้านจัวเจริญหมู่ที่ 28 ในรอบปี

เดือน	บุญประเพณี
เดือนมกราคม	บุญปีใหม่
เดือนกุมภาพันธ์	บุญข้าวจี
เดือนมีนาคม	มหาชาติ
เดือนเมษายน	บุญสงกรานต์
เดือนพฤษภาคม	บุญเบิกฟ้า
เดือนมิถุนายน	บุญบั้งไฟ
เดือนกรกฎาคม	บวชนาค
เดือนสิงหาคม	เข้าพรรษา
เดือนกันยายน	ข้าวประดับดิน
เดือนตุลาคม	บุญข้าวสาก
เดือนพฤศจิกายน	ออกพรรษา
เดือนธันวาคม	ลอยกระทง

การเมืองการปกครอง

บ้านจัวเจริญมีการปกครอง เช่นเดียวกับหมู่บ้านโดยทั่วไปของภาคอีสาน คือ ดำเนินการปกครอง ตามแบบพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2475 กับ พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 โดยมีผู้ใหญ่บ้าน และ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นผู้นำด้านการปกครองภายใต้การควบคุมของทางอำเภออีกทอดหนึ่ง ปัจจุบันมีผู้นำหมู่บ้านดังต่อไปนี้

นายนิพนธ์ สุปะติ

ผู้ใหญ่บ้านจัวเจริญหมู่ที่ 28

นายสุรพงษ์ ปะติตังโ ข ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจัวเจริญ หมู่ที่ 28
 ส่วนสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลหนองแสง ประจำบ้านจัวเจริญ หมู่ที่ 28 คือ
 นายวิธวัฒน์ สวาศรี
 นายชัยศรี ปะนัดโ

4.4 สภาพทั่วไปสถาบันทางการศึกษาและวัด

สภาพโดยทั่วไปของสถาบันการศึกษาและวัด คือ วิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม โรงเรียนบ้านหัวจัว วัดบ้านน้อยหัวจัว วัดป่าบ้านน้อยหัวจัว เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบกับปัญหาขยะที่เกิดขึ้นโดยตรง ทั้งกลิ่นควนจากเผาขยะ กลิ่นเน่าเหม็นจากกองขยะ แมลงวัน โดยเฉพาะวิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม มีพื้นที่ติดกับกองขยะ การศึกษาสภาพทั่วไปของสถาบันการศึกษาและวัดนั้น ทีมวิจัยได้ศึกษาสภาพทั่วไปในเรื่อง ประวัติ ประชากร อาณาเขต ระยะทาง อาณาเขต ผู้บริหาร เจ้าอาวาสวัด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประวัติวิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม

วิทยาเขตการอาชีพวาปีปทุม แต่เดิมยังเป็นวิทยาลัยสังกัดกองการศึกษาอาชีพ สถาบันการอาชีวศึกษาฯ ประกาศจัดตั้งเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2540 โดยนาย สุขวิช รังสิตพล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นผู้ลงนาม มีพื้นที่ 100 ไร่ ตั้งอยู่เลขที่ 142 หมู่ 7 ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม กรมอาชีวศึกษาได้แต่งตั้ง นายปรานิต เลิศสกุลณี ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ระดับ 7 วิทยาลัยเทคนิคมหาสารคาม มาเป็นผู้ประสานงานการจัดตั้ง และ แต่งตั้ง นายหยาด พลตรี ตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7 วิทยาลัยเทคนิคศรีสะเกษ กับ นายมงคล จึงมั่งคง ตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 6 วิทยาลัยเทคนิคบุรีรัมย์มาเป็นผู้ช่วยประสานงาน การจัดตั้ง เมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2540

ในปีงบประมาณ 2540 – 2541 กรมอาชีวศึกษาได้จัดสรรเงินงบประมาณหมวดค่าที่ดิน และสิ่งปลูกสร้างจำนวน 8,977,000 บาท เพื่อก่อสร้างอาคาร วันที่ 18 พฤษภาคม 2541 ในหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) 2 สาขา คือ วิชาช่างยนต์ วิชาพาณิชยกรรม มีจำนวน นักศึกษาทั้งสิ้น 48 คน ในปีงบประมาณ 2542 – 2543 กรมอาชีวศึกษา ได้จัดเงินงบประมาณ หมวดค่าที่ดิน และค่าปลูกสร้าง จำนวน 27,930,000 บาท เพื่อก่อสร้างอาคารเรียน 3 ชั้น

วิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม มีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานให้เป็นสถานศึกษาแห่งองค์ความรู้ คุณธรรม มุ่งมั่นก้าวสู่การประกันคุณภาพอาชีวศึกษา และมีพันธกิจ โดยกำหนดนโยบาย เป้าหมายที่ชัดเจนและปฏิบัติได้, จัดระบบและกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างเป็นรูปธรรม, สรร

หาคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณภาพและแต่งตั้งตรงสายงาน, ประสานงานองค์กรชุมชนให้มีส่วนร่วมและ
ประชาสัมพันธ์, กำกับ ควบคุม ติดตาม และประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม

บุคลากรและจำนวนนักศึกษา

ในปี พ.ศ. 2547 จำนวนบุคลากร และนักศึกษาวิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม
สามารถจำแนกเป็นฝ่ายบริหาร ข้าราชการ อาจารย์พิเศษ เจ้าหน้าที่ พนักงานขับรถ นักการภารโรง
ยามรักษาการและนักศึกษาดังรายละเอียดต่อไปนี้

ฝ่ายบริหารจำนวน	2	คน
ข้าราชการจำนวน	3	คน
อาจารย์พิเศษจำนวน	23	คน
เจ้าหน้าที่จำนวน	16	คน
พนักงานขับรถจำนวน	1	คน
นักการภารโรงจำนวน	3	คน
ยามรักษาการ จำนวน	1	คน
นักศึกษาจำนวน	527	คน
รวมทั้งสิ้นจำนวน	576	คน

อาณาเขต

วิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม มีอาณาเขตติดกับพื้นวัด หมู่บ้าน เส้นทาง
คมนาคมพื้นที่ป่าและกองขยะดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทิศเหนือติด วัดป่าบ้านน้อยหัวจัว ตำบลหนองแสง อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ติด ที่นาคบ้านหัวจัวและบ้านจัวเจริญ ตำบลหนองแสง
อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตกติด ติดบ่อกำจัดขยะและป่าโคกอีหลู่ ตำบลหนองแสง
อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออกติด ติดถนนสายวาปีปทุม – จตุรพักตรพิมาน

ระยะทาง

ทีมวิจัยได้ศึกษาระยะทางจากวิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม ถึงตำบลหนองแสง,
อำเภอลำทะเมนชัยและจังหวัดมหาสารคาม ดังต่อไปนี้

ระยะทางห่างจากตัวตำบลหนองแสง ประมาณ	1.2	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวอำเภอลำปำ ประมาณ	1.5	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ	42	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากกองขยะประมาณ	0.5	กิโลเมตร

ผู้บริหาร

วิทยาลัยการอาชีพลำปำ มีผู้บริหารที่มาจากการแต่งตั้งอดีตจนถึงปัจจุบัน จำนวน 3 คนดังรายละเอียดต่อไปนี้

นายปราณีต เลิศสกุล พ.ศ. 2540 - พ.ศ. 2541
 นายกาญจนาธิ กุลวงศ์ พ.ศ. 2542 - พ.ศ. 2542
 ว่าที่พันตรีวาทิต พิมพนิตย์ พ.ศ. 2547

ประวัติโรงเรียนบ้านหัวจัว

โรงเรียนบ้านหัวจัว สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา จังหวัดมหาสารคาม เขต โรงเรียนบ้านหัวจัว จัดตั้งขึ้น เมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2506 มีเนื้อที่ 6 ไร่ 40 ตารางวา เปิดเรียน ครั้งแรกใช้นามว่า “โรงเรียนบ้านหัวจัว สาขาโรงเรียนหนองแสงวาปีวิทยาคม” ทำการสอนตั้งแต่ชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1 – ประถมศึกษาปีที่ 4 มีครู 2 คน มี นายขวด อนุเวช รักษาการในตำแหน่งครูใหญ่ ปัจจุบันเปิดทำการสอนตั้งแต่ ชั้นอนุบาล – ประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 82 คน ครู 7 คน ปัจจุบันมีนายณรงค์ฤทธิ์ ประทุมขำ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีหมู่บ้านในเขตให้บริการ 2 หมู่บ้าน คือ หมู่บ้านหัวจัว หมู่ที่ 7 และ หมู่บ้านจัวเจริญ หมู่ที่ 28

ประชากร

ในปี พ.ศ. 2547 โรงเรียนบ้านหัวจัวมีจำนวน ครูและนักเรียนสามารถจำแนกได้ดัง รายละเอียดต่อไปนี้

ครูจำนวน	7	คน
นักเรียนจำนวน	82	คน
รวมทั้งสิ้น	89	คน

อาณาเขต

โรงเรียนบ้านหัวจัว มีอาณาเขตติดกับพื้นที่ หมู่บ้าน เส้นทางคมนาคม และพื้นที่ การเกษตรดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทิศเหนือติด หมู่บ้านจัวเจริญหมู่ที่ 28 ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม
จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ติด ถนนเส้นทางสาย วาปีปทุม - จัตุรพักตรพิมาน

ทิศตะวันตกติด หมู่บ้านจัวเจริญหมู่ที่ 28 ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม
จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออกติด ติดที่นาบ้านหัวจัวและบ้านจัวเจริญ ตำบลหนองแสง
อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ระยะทาง

ทีมวิจัยได้ศึกษาระยะทางจากโรงเรียนบ้านหัวจัว ถึงตำบลหนองแสง, อำเภอวาปีปทุมและจังหวัดมหาสารคาม ดังต่อไปนี้

ระยะทางห่างจากตัวตำบลหนองแสง ประมาณ	1	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวอำเภอวาปีปทุม ประมาณ	1.2	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ	41	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากกองขยะประมาณ	0.8	กิโลเมตร

ผู้บริหาร

ปัจจุบัน (พ.ศ.2547) มีนายณรงค์ฤทธิ์ ประทุมขำ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน

ประวัติวัดป่ามหาวิระสามัคยาราม (วัดป่าบ้านน้อยหัวจัว)

เมื่อ พ.ศ. 2521 ชาวบ้านหัวจัวและหมู่บ้านใกล้เคียงที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้ร่วมกันปรึกษา เพื่อสร้างวัดให้เป็นທີ່เคารพบูชาและสืริมงคลแก่ชุมชน เห็นว่า พระครูสิทธิาม รั้งยี (หลวงพ่อดิ่ง) เป็นผู้ปฏิบัติธรรมเป็นอย่างดี ชาวบ้านจึงได้ นิมนต์ หลวงปู่ที่จำวัดอยู่วัดป่ากุง จังหวัดร้อยเอ็ดมาเป็นเจ้าอาวาส โดยชาวบ้านได้บริจาคทรัพย์เงินเพื่อซื้อที่ดินบริจาค โดยออกเป็นชื่อ นายทองม้วน พรหมสันติ เพื่อจ่ายแก่การโอนกรรมสิทธิ์ จำนวน 100 ไร่ ปัจจุบัน มีพระภิกษุจำนวน 5 รูป กุฎี 15 หลัง มีพระครูสิทธิาม รั้งยีเป็นเจ้าอาวาส

ภายในวัดจะมีสำนักชีอยู่ซึ่ง พระครูสิทธิาม รั้งยีได้ก่อตั้งขึ้น พ.ศ. 2524 เพื่อให้ผู้หญิงที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีส่วนในการบำรุงศาสนาช่วยกัน โดยมีแม่ชีนาค จันทระ อายุ

62 ปี เป็นผู้ปกครองตลอดมา ช่วงแรกที่เข้ามาอยู่มีแม่ชี 6 คน และเสียชีวิตไป 2 คน ปัจจุบันมีแม่ชี 9 คน ญาติ 10 หลัง

จำนวนภิกษุและแม่ชี

ในปี พ.ศ. 2547 วัดป่ามหาวิระสามัคยาราม (วัดป่าบ้านน้อยห้วยจั่ว) สามารถจำแนกพระและแม่ชีได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พระจำนวน	5	รูป
แม่ชีจำนวน	9	รูป
รวมทั้งสิ้นจำนวน	14	รูป

อาณาเขต

วัดป่าบ้านน้อยห้วยจั่วมีพื้นที่นาเกษตรกร และเส้นทางคมนาคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทิศเหนือติด พื้นที่นาบ้านห้วยจั่วและจั่วเจริญ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ทิศใต้ติด ถนนเส้นทางสาย วาปีปทุม - จัตุพัตร์พิมาน

ทิศตะวันตกติด พื้นที่นาบ้านห้วยจั่วและจั่วเจริญ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออกติด พื้นที่นาพื้นที่นาบ้านห้วยจั่วและจั่วเจริญ ตำบลหนองแสง อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม

ระยะทาง

ทีมวิจัยได้ศึกษาระยะทางจากวัดป่าบ้านน้อยห้วยจั่ว ถึงตำบลหนองแสง, อำเภอวาปีปทุม, จังหวัดมหาสารคามและบ่อคำจัดขยะ ดังต่อไปนี้

ระยะทางห่างจากตัวตำบลหนองแสง ประมาณ	1.3	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวอำเภอวาปีปทุม ประมาณ	1.6	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ	42	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากกองขยะประมาณ	0.5	กิโลเมตร

เจ้าอาวาสวัด

ปัจจุบัน(พ.ศ.2547)วัดป่าบ้านน้อยห้วยจั่วมีพระครูสิริญาณ รั้งยี เป็นเจ้าอาวาส

ประวัติวัดบ้านห้วยจั่ว

วัดบ้านห้วยจั่ว จัดตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ.2515 โดยพ่อใหญ่เลี่ยม ปะสิเส มอบพื้นที่ 3 ไร่ ในการสร้างวัด เริ่มแรกปี พ.ศ. 2528 มีพระอธิการจรูญ อาระหง เป็นเจ้าอาวาส ต่อมาปี พ.ศ. 2542 มีพระอธิการเพชร จันวังโส เป็นเจ้าอาวาส ปี พ.ศ. 2542 – 2547 มี หลวงพ่อสี ธิรธัมโม เป็นเจ้าอาวาส มีพระจำวัดอยู่ 2 รูป ญาติ 2 ห้อง ศาลา 1 ห้อง หอระฆัง 1 หลัง ประดูโค้ง 1 ใบ ห้องน้ำ 3 หลัง

จำนวนภิกษุและสามเณร

ในปี พ.ศ. 2547 วัดบ้านห้วยจั่วมีจำนวนพระ ที่จำวัดสามารถจำแนกดังรายละเอียดต่อไปนี้

พระจำนวน	5	รูป
----------	---	-----

อาณาเขต

วัดบ้านห้วยจั่วมีอาณาเขตติดเส้นทางคมนาคม ที่นา และหมู่บ้าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ทิศเหนือติด ถนนเส้นทางสาย วาปีปทุม - จัตุรพักตรพิมาน

ทิศใต้ติด พื้นที่นาบ้านจอกขวางและบ้านห้วยจั่ว ตำบลหนองแสง อำเภอลำปุม จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันตกติด บ้านห้วยจั่วหมู่ที่ 7 ตำบลหนองแสง อำเภอลำปุม

จังหวัดมหาสารคาม

ทิศตะวันออกติด ถนนเส้นทางสาย วาปีปทุม - จัตุรพักตรพิมาน

ระยะทาง

ทีมวิจัยได้ศึกษาระยะทางจากวัดบ้านห้วยจั่ว ถึงตำบลหนองแสง, อำเภอลำปุม, จังหวัดมหาสารคามและบอกำจัดขยะ ดังต่อไปนี้

ระยะทางห่างจากตัวตำบลหนองแสง ประมาณ	1	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวอำเภอลำปุม ประมาณ	1.2	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดมหาสารคาม ประมาณ	41	กิโลเมตร
ระยะทางห่างจากกองขยะประมาณ	0.8	กิโลเมตร

เจ้าอาวาส

ปัจจุบัน(พ.ศ.2547)วัดป่าบ้านน้อยห้วยจั่วมีหลวงพ่อสี ธิรธัมโมเป็นเจ้าอาวาส

สรุป

การนำเสนอให้เห็นสภาพทั่วไปของพื้นที่ในครั้งนี้ของทีมวิจัย เป็นการชี้ให้เห็นถึงแหล่งที่มาของการขยะ ซึ่งเกือบทั้งหมดเกิดจากชุมชนในเขตเทศบาล โดยมีทางเทศบาลตำบลหนองแสงเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการนำขยะมาทิ้งยังสถานที่ทิ้งในบริเวณป่าโคกอีหลู่ ที่เดิมเป็นป่าสาธารณะประโยชน์ ชาวบ้านที่อยู่โดยรอบได้แก่ บ้านจอกขวาง บ้านหนองโน บ้านห้วยจั่ว บ้านจั่วเจริญ ใช้เป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ แหล่งหาอาหารตามธรรมชาติ แหล่งเชื้อเพลิง ซึ่งผลจากการที่ทางเทศบาลนำมาทิ้งแล้วมีการจัดการที่ไม่ดีเท่าที่ควรมีผลทำให้การใช้ประโยชน์ในป่าโคกอีหลู่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ดังที่เคยมา นอกจากนั้นกองขยะยังส่งผลกระทบและก่อให้เกิดปัญหากับชาวบ้าน โรงเรียนและวัดที่อยู่รอบกองขยะ ซึ่งจะกล่าวในบทต่อไป

บทที่ 5

ที่มา สภาพปัญหาผลกระทบจากขยะ การจัดการและการแก้ไขปัญหาขยะ ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การศึกษาที่มา สภาพปัญหาและผลกระทบจากขยะการจัดการและการแก้ไขปัญหาขยะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ตำบลหนองแสงของทิมวิชัยครั้งนี้ได้แบ่งตามพื้นที่ ได้แก่ ชุมชนในเขตเทศบาล จำนวน 7 ชุมชน หมู่บ้านรอบนอกเขตเทศบาลจำนวน 5 หมู่บ้าน สถานศึกษา 2 แห่ง และวัด 2 แห่ง ผลการศึกษาได้ผลดังนี้ดังนี้

5.1 แหล่งที่มาของขยะ

จากผลการศึกษาของทิมวิชัยพบว่าขยะที่ถูกรองรับขยะป่าโคกอีหลุ่งนั้นมีที่มาจาก 5 เส้นทาง ได้แก่

- 1) ชุมชนและสถานที่ราชการในเขตเทศบาล
- 2) หมู่บ้านรอบนอกเขตเทศบาล
- 3) ขยะจร
- 4) วิทยาลัยการอาชีพวาปีปทุม
- 5) โรงเรียนต่างๆ โดยมีรายละเอียดดังนี้

เส้นทางที่ 1 ชุมชนและหน่วยงานราชการในเขตเทศบาล

ชุมชน

เทศบาลตำบลหนองแสง ประกอบด้วย 7 ชุมชน จำนวน 1,114 ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้น 5,769 คนแยกเป็น ชายจำนวน 2,749 คน หญิง จำนวน 3,020 คน การจัดการขยะจะรวบรวมขยะจากครัวเรือนของตน ซึ่งส่วนมากจะเป็นขยะเปียก จำพวกเศษอาหาร เปลือกผลไม้ชนิดต่างๆ มากที่สุด ประมาณ 4,000 กิโลกรัมต่อวัน รองลงมาได้แก่ ขยะแห้ง จำพวก กระดาษ ขวดพลาสติก ถุงพลาสติก ขวดแก้วประเภทต่างๆ ประมาณ 1,000 กิโลกรัมต่อวัน โดยจะนำมาทิ้งที่ถังขยะที่ทางเทศบาลจัดไว้ให้บริเวณหน้าบ้านของตน แต่ละครัวเรือนจะไม่มีการแยกขยะก่อนนำมาทิ้งหรือบ้างครัวเรือนจะมัดรวมขยะทุกประเภท ทั้งชนิดเปียก แห้ง มีพิษ และขยะอื่นๆ รวมกันใส่ถุงขนาดใหญ่และนำมาทิ้งที่ถังขยะเทศบาลคิดอัตราค่าบริการตามขนาดของถังขยะ ดังนี้ถังขยะสีดำทำจากยางรถยนต์ ขนาดความจุ ประมาณ 200 ลบ.ซม. จำนวน 629 ใบ จัดเก็บภายในเขตเทศบาลราคาถังละ 10 บาทต่อเดือน, ร้านอาหารราคาถังละ 20 บาทต่อเดือน, นอกเขตเทศบาลจัดเก็บในราคาถังละ 30 บาทต่อเดือน, ถังสีเหลืองขนาดใหญ่